

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2014

Lenka Kalhousová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární pedagogiky

Diplomová práce

Lenka Kalhousová

**Specifika malotřídních škol a vliv veřejného mínění na jejich
působnost**

OLOMOUC 2014

Vedoucí práce: Mgr. Dominika Stolinská, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Bohuňovicích dne 28. 3. 2014

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Dominice Stolinské, Ph.D., za vstřícný přístup, metodické vedení diplomové práce a podnětné připomínky, které jsem v práci mohla uplatnit. Dále děkuji všem zřizovatelům a ředitelům malotřídních škol při spolupráci s výzkumnou částí a rodičům za jejich čas a ochotu při vyplňování dotazníků.

Obsah

Úvod

I Teoretická část

1 Terminologické vymezení pojmů	10
2 Vývoj elementárního školství.....	11
2.1 Historie.....	11
2.1.1 Období habsburské monarchie.....	11
2.1.2 Období za tzv. první Československé republiky	12
2.1.3 Období v průběhu socialistického Československa	14
2.1.4 Období po roce 1989.....	17
3 Specifika malotřídních škol.....	20
3.1 Rozdíl mezi malotřídní a plně organizovanou ZŠ	20
3.2 Učitel malotřídní školy	22
4 Organizace malotřídních škol.....	25
4.1 Legislativní ukotvení základního školství v ČR.....	25
4.1.1 Školský zákon č. 561/2004 Sb.....	25
4.1.2 Vyhláška 48/2005 Sb.....	26
4.1.3 Vyhláška 73/2005 Sb.....	27
4.1.4 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha	27
4.2 Plány, dokumentace	28
4.2.1 Evidence dětí, žáků, studentů – školní matrika	29
4.2.2 Vzdělávací programy	31
4.2.3 Učební plány	32
4.2.4 Třídní kniha.....	33
4.3 Systém malotřídních škol.....	34
4.3.1 Jednotřídní školy	34
4.3.2 Dvojtřídní a více třídní školy	35
5 Výchovně vzdělávací proces.....	37
5.1 Cíle výchovy a vzdělávání	37
5.2 Metody a organizační formy výuky	38
5.3 Prostředí	40
5.4 Hodnocení	41
6 Spolupráce malotřídní školy s obcí a dalšími subjekty	43
7 Vymezení výzkumného problému	45
8 Výzkumné šetření č. 1.....	46
8.1 Cíle výzkumné analýzy a stanovení hypotéz dotazníku č. 1	46
8.2 Metodika práce	46
8.2.1 Zkoumaná cílová skupina	46
8.2.2 Metodika výzkumu	47
8.2.3 Statistické zpracování	48
8.3 Výsledky dotazníkového šetření	48
8.3.1 Interpretace výsledků dotazníku č. 1	48
8.4 Ověření a platnost hypotéz, shrnutí výsledků šetření	65
8.4.1 Ověřování platnosti stanovených hypotéz	65
8.4.2 Shrnutí výsledků	67
9 Výzkumné šetření č.2.....	68

9.1 Cíle výzkumné analýzy a stanovení hypotéz dotazníku č.2	68
9.2 Metodika práce	68
9.2.1 Zkoumaná cílová skupina	68
9.2.2 Metodika výzkumu	69
9.2.3 Statistické zpracování	70
9.3 Výsledky dotazníkového šetření	70
9.3.1 Interpretace výsledků dotazníku č. 2	70
Závěr.....	84
Seznam použité literatury a pramenů.....	86
Elektronické zdroje.....	88
Seznam příloh.....	91
Seznam tabulek a grafů.....	96
Anotace.....	98

Úvod

Malotřídní školy tvoří nedílnou součást školského systému již více než dvě staletí. Během této doby došlo ke změnám nejen v jejich organizaci, metodách výuky či postavení učitele, ale v posledních deseti letech také restrukturalizaci učebních osnov přijetím Školského zákona v roce 2004, jehož ústřední pilíř tvoří Rámcový vzdělávací program.

Téma pro svou diplomovou práci „*Specifika malotřídních škol a vliv veřejného mínění*“ jsem si vybrala z několika důvodů. Prvním byla pracovní zkušenost na vesnické, malotřídní škole, kde jsem poznala vlídnost pedagogů i jejich zapojení do společenského života obce. Učitelé se účastnili akcí pořádaných tamními sdruženími, organizovali akce pro děti, a díky tomu navazovali kontakty s rodinami, čímž dokázali proniknout do poměrů rodiny svého žáčka. Představa takto idylického propojení rodinného a školního prostředí je na městských školách viditelná jen zřídka. Dokonce bych si dovolila říct, že je to spíše raritou.

Druhým, spíše osobním důvodem, bylo prostředí, ve kterém jsem vyrůstala, a téměř denně se s ním setkávala. Vzhledem k tomu, že můj dědeček i teta působili jako kantoři na dvoutřídní škole, byla témata výuky a známek samozřejmostí. Výhodou, kterou jsem jako dítě spatřovala, byl fakt, že dědeček působil jako ředitel a bydlel v budově školy, takže jsme každé prázdniny trávili v kabinetu spoustu času a pomáhali mu s třízením exemplářů či úklidem výukového materiálu.

V první kapitole jsem se zaměřila na terminologické vymezení klíčových pojmů. Objasnění několika z nich jsem považovala za nutné, zejména pro lepší přehlednost ve školské problematice.

Druhá kapitola je věnována historii elementárního školství od zavedení povinné školní docházky v roce 1774 tehdejší panovnicí Marií Terezií až po současnou situaci českého školství. Pozornost jsem soustředila na školy malotřídní i plně organizované, neboť jak v průběhu studie této kapitoly zjistíme, oba typy škol se v jednotlivých etapách vývoje vzájemně prolínaly.

Další kapitola pojednává o specifikách malotřídních škol. V první podkapitole se budeme věnovat porovnávání rozdílů mezi oběma typy škol z hlediska počtu žáků, školního prostředí či organizačního faktoru. Nepostradatelným parametrem je rovněž financování, ať už se jedná o možnost realizace sportovního zázemí či didaktické

pomůcky. Pro srovnání školských zařízení je v dané podkapitole uvedena i tabulka, která nám má usnadnit orientaci v problematice. Druhá podkapitola je zaměřena na významný subjekt v edukačním procesu, kterým je učitel. Učitelství, stejně jako ostatní profese, prošlo určitým vývojem. Vzdělávání pedagogů se v různých historických etapách měnilo a postupně se zvyšovala jeho délka, obsah i náročnost, které byly odezvou na aktuální potřeby žáků. Pojem „učitel“ není spojen jen se vzděláváním, ale rovněž s jakýmsi významným hierarchickým postavením v žebříčku společenské prestiže. Povolání učitele nálepkovalo člověka jako osobu vševědoucí, moudrou a laskavou. S vývojem společnosti získává učitel obraz chudáka, který musí zvládat zlobivé děti nebo osoby, který má neustále nějaké prázdniny a přesto stávkuje pro zvýšení svého platu. Každý člověk vnímá postavení učitele z jiného úhlu pohledu. Důvodem jsou kladné či záporné zkušenosti z dětství a možnost či nemožnost aktuálního kontaktu se školním prostředím.

Čtvrtá kapitola pojednává o organizaci malotřídních škol. Podstatnou součástí školského odvětví je legislativní ukotvení malotřídních škol v právnickém řádu České republiky. S měnící se politickou situací a s nástupem různých vládních zřízení, v průběhu let docházelo k mnoha reformním změnám. Důvodem bylo novelizování, zánikání či přijímání nových zákonů a vyhlášek dle předvolebních programů a snah o reorganizaci školského systému. S legislativou souvisí rovněž plány a dokumentace, které vychází právě z právních norem České republiky a povinnosti škol tyto dokumenty vést. V dané kapitole si uvedeme několik dokumentů, jako jsou např. třídní kniha, RVP, ŠVP a další, se kterými se mohou běžně setkávat učitelé, žáci i Česká školní inspekce, a které jsou rozhodující v plánování výchovně vzdělávacího procesu. Pojem organizace chápeme jako systém malotřídních škol. V České republice existují jednotřídní, dvojtřídní, trojtřídní a vícetřídní malotřídní školy, jejichž podmínkou pro zvyšování nebo snižování počtu oddělení, je počet žáků, který je ukotvený ve školském zákoně. V rámci této kapitoly se zaměříme i na specifikace jednotlivých typů malotřídních škol.

V páté kapitole se budeme věnovat výchovně vzdělávacímu procesu, který je nedílnou součástí vzdělávání. V první podkapitole se zaměříme na cíle vzdělávání, objasníme si pojmy výchovy a vzdělávání. Určíme si podmínky, za jakých je možno cílů dosáhnout a jaká kritéria bychom měli dodržovat. V další podkapitole si objasníme pomocí jakých metod a forem výuky lze cílů dosáhnout, blíže si specifikujeme metody a formy hojně využívané na malotřídních školách, jejich efektivnost a náročnost na

práci učitele. Podmínkou pro kvalitu a efektivitu vzdělávání je prostředí. Je zřejmé, že prostředí má vliv na celkové chování člověka a jeho motivovanost při další práci. U dětí to platí bezesporu mnohonásobně. Jejich motivace vyžaduje kreativitu učitele, používání mnoho pomůcek, nástěnných obrazů, které pozitivně vytváří celý ráz školní třídy. Poslední část této kapitoly jsem zaměřila na možnosti hodnocení žáků učitelem i autoevaluaci učitele samotného. Učitel využívá klasifikačních škál pro zjištění míry rozvoje jedince, jeho další možný vývoj, dokáže diagnostikovat případné odchylky a pomocí škály určit vhodné kompenzační metody, které dítěti napomůžou v jeho další edukaci. Hodnocení je pro žáka podstatné i z hlediska jeho motivace k dalšímu vzdělávání a naučení sebehodnocení.

Závěrečná kapitola je zaměřena na spolupráci malotřídních škol s dalšími subjekty, jako je obec, krajský úřad, občanská sdružení apod. Spolupráce pro školu znamená pomoc v její mimoškolní činnosti, reprezentaci žáků na různých kulturních a jiných společenských akcích. Obce se naopak snaží o pozdvižení své prestiže a přisunu nových mladých rodin, oživení společenského dění a zmodernizování svého celkového rázu.

V empirické části jsem se snažila zjistit postoje rodičů ke vzdělávání na malotřídní škole. Všechny studie, které byly dosud provedeny, se zaměřily především na učitele, rodiče jsou v nich zcela opomíjeni i přesto, že jsou stejně jako učitelé, aktivními účastníky vzdělávání svých dětí. Ve své studii mě zajímala především spokojenost rodičů s materiálním a didaktickým vybavením, dostupnost školní družiny či kroužků. Rovněž mě zajímaly důvody, proč si zvolili právě malotřídní školu, zda je dítě nuceno dojíždět a jestli má ve spojené třídě potíže s koncentrací pozornosti. Druhý dotazník jsem poté využila ke zjištění informací od samotných zřizovatelů, kterými jsou obce. Výzkum jsem zaměřila na otázku financování těchto škol, možnosti poskytování podpůrných prostředků rodičům nebo vliv existence malotřídní školy a spolupráce obce se školou. Před zahájením samotného šetření jsem zvolila cíle a hypotézy. Výsledky dotazníkového šetření jsou zpracovány v grafech a tabulkách.

1 Terminologické vymezení pojmů

Školská legislativa je po stránce užívání terminologických pojmů značně bohatá. V průběhu přijímání nových školských zákonů či vyhlášek dochází k častému obměňování některých ustálených výrazů, jiné termíny zanikají či jsou s příchodem moderních přístupů nově zaváděny. V této kapitole si uvedeme některé pojmy pro správné pochopení daného tématu a snadnější orientaci v problematice.

- Malotřídní škola – jedná se o typ základního vzdělávání, kde dochází ke slučování dvou a více ročníků do jednoho oddělení. V rámci školy neexistuje přímá úměra mezi počtem ročníků a učitelů. Počet učitelů je dle školského zákona dán počtem žáků, tzn. v současné době je malotřídní škola určena především pro edukaci žáků 1. stupně. *„Za malotřídní se považuje škola, v níž jsou alespoň v jedné její třídě společně vyučování žáci ze dvou či více ročníků. Ke spojování žáků různých ročníků dochází převážně na venkovských školách v důsledku malého počtu žáků.“* (PRŮCHA, WALTEROVÁ & MAREŠ; 2009, s.145)
- Primární škola - *„Škola tvořící počáteční stupeň povinného vzdělávání, je relativně samostatnou a ucelenou částí základního vzdělávání. Vybavuje žáky elementárními složkami (čtení, psaní, počítání, komunikační a sociální dovednosti aj).“* (PRŮCHA, WALTEROVÁ & MAREŠ; 2009, s.219)
- Primární vzdělávání - *„vzdělávání na úrovni ISCED1 podle mezinárodní klasifikace vzdělávání, v ČR vzdělávání realizované na 1.stupni základní školy (1.-5.ročník); 1. stupni speciální základní školy (1.-5.ročník); dříví ve zvláštní škole (1.-2.stupeň); v pomocné škole.“* (PRŮCHA, WALTEROVÁ & MAREŠ; 2009, s.219)

2 Vývoj elementárního školství

2.1 Historie

2.1.1 Období habsburské monarchie

Počátky elementárního školství sahají do konce 18. století, kdy v roce 1774, tehdejší habsburská panovnice, Marie Terezie zavedla povinnou - šestiletou školní docházku vydáním Všeobecného školního řádu. Ačkoli byly zřízeny tři typy škol – triviální, hlavní a normální¹, u žádné z nich se však počet ročníků neshodoval s počtem tříd. „*Škola, která má ve třídě buď všechny ročníky, nebo v každé třídě více než jeden ročník, je škola malotřídní.*“ (MUSIL, 1964, s.5) Z toho vyplývá, že už v tomto období můžeme hovořit o vyučování organizovaném ve spojených ročnících. Práce byla náročná nejen z pohledu organizačního, ale především personálního a materiálního. Ve školách nebylo výjimkou, že počet dětí přesahoval 80 na jednoho učitele. VÁGNER (1890) sec. cit. TRNKOVÁ (in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ, 2010) uvádí, že se setkal i se školami, kde bylo až 120 dětí na jednoho kantora. Po r.1869, kdy byl vydán Říšský školský zákon, byla povinná šestiletá výuka rozšířena o dva ročníky. Před rokem 1868 byl pro jednoho učitele počet dětí ustanoven na 100, při 160 byl učiteli přidělen pomocník a až na 200 žáků vyučovali 2 učitelé. (MUSIL, 1964) Postupem času vznikaly iniciativy podporující snížení počtu dětí v jednotlivých odděleních, což se projevovalo nárůstem malotřídních škol. Plně organizované školy se vyskytovaly výjimečně.

¹ Školy triviální většinou 1-2 třídní, zřizovány na vesnicích. Vyučovalo se trivium (čtení, psaní, počítání), hospodaření a pracovní činnosti. Vyučovacím jazykem byla čeština.

Školy hlavní mající své působíště ve městech, většinou 3-4 třídní. Kromě trivia se vyučoval i zeměpis, dějepis, latina, přírodopis. Od 3.třídy se děti učily německy.

Školy normální byly jen v zemských centrech, 4 třídní, vyučovalo se v německém jazyce rozšířené učivo hlavních škol. (zameklomnice.cz/pdf/implementace/docs/1_rocnik/SOS/PED/vyvoj.pdf)

Tab. 1 Počty malotřídních škol na českém území na přelomu 19. a 20.století

Škola	Rok	
	1895 (podíl v %)	1901 (podíl v %)
Jednotřídní	428 (15,5%)	498 (15,4%)
Dvojtřídní	920 (33,4%)	1055 (32,6%)
Troj-pětítřídní	1355 (49,1%)	1620 (50%)
Šesti-osmitřídní	54 (2%)	64 (2%)
Celkem	2757 (100%)	3237 (100%)

Zdroj: Trnková, Knotová, Chaloupková, 2010, s.19.,
upraveno dle Šafránek, 1918, s. 324 a 325.

2.1.2 Období za tzv. první Československé republiky

V období mezi světovými válkami je významným mezníkem, ovlivňujícím existenci malotřídních škol, rok 1922 a vydání tzv. Malého školského zákona². Zásadní změnou bylo vymezení počtu žáků ve třídách. Ve 20. letech 20. století byl počet ustanoven na 80, ve 30. letech se na jednotřídkách snížil na 50 a v obecných školách na 60 dětí. Ke snížení však nakonec z větší míry přispěla špatná ekonomická situace poválečného období současně s vysokou úmrtností a nízkou porodností dětí. (TRNKOVÁ in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010)

V meziválečném období nedocházelo k výraznějším změnám v organizaci vyučování. Malotřídní školy v základním školství stále převažovaly a jejich nárůst byl znatelný.

„V roce 1936 existovalo v Československu celkem 15 466 obecných škol. Z nich bylo německých 3311, maďarských 875, polských 90, ruských 600, rumunské školy byly 4 a hebrejských bylo 7.“ (TÝDENÍK ŠKOLSTVÍ, 2009 [online])

² Zákon ze dne 13. července 1922, č. 226 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských.

Tab. 2 Porovnávání počtu malotřídních škol z poloviny 20. a 30.let 20.stol.

Školy	Rok	
	1926	1935
Jednotřídní	39	27,3
Dvoutřídní	27,5	32,8
Trojřídní	13,7	13,9
Čtyřřídní	7,2	7,3
Pětřídní	11,2	14,7
Šestřídní	1,0	2,5
Sedmitřídní	0,2	1,2
Osmitřídní	0,007	0,2

Zdroj: Upraveno podle Příhoda, 1936/37, sec. cit. TRNKOVÁ
(in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ, 2010)

I nadále byly pro neplně organizované školy vydávány zvláštní osnovy, v nichž docházelo ke krácení vyučovacího obsahu. Ten nebyl stanoven pro jednotlivé ročníky, jak je tomu dnes, ale pro oddělení, ve kterých byly spojeny sousední postupné ročníky. Malotřídkám tak pochopitelně zůstal prim v poskytování méně kvalitního vyučování. (TRNKOVÁ in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010) „V nejstarších učebních osnovách jsou velké difference v množství učiva mezi školami malotřídními a plně organizovanými.“ (MUSIL, 1964, s. 12)

K úrovni vzdělanosti vesnické mládeže nepřispěla ani vzdálenost měšťanských škol od vesnice. Děti byly nuceny z důvodu špatného dopravního spojení po celou dobu povinné školní docházky navštěvovat osmiletou obecnou školu. Situace měla být změněna přijetím zákona z 20. 12. 1935 o újezdních měšťanských školách, který udával povinnost dětí navštěvovat měšťanskou školu v obvodu jejich bydliště. Ten však pozbyl své podstaty jak z důvodu liknavosti při zřizování nových měšťanských škol, přijímání žactva³ či ideje o jednotném školství. (MUSIL, 1964)

³ „Přijímání žáků do měšťanské školy bylo podle 3. § výnosu ministerstva školství a národní osvěty o přijímání žactva do měšťanských škol omezeno zpravidla na děti, které obdržely v 2. pololetí 5. ročníku z vyučovacího jazyka a z počtů aspoň známku 3. stupně a od nichž podle celkového prospěchu se dalo očekávat, že budou na měšťanské škole prospívat.“ (MUSIL, 1964, s. 9)

Na konci třicátých a v průběhu čtyřicátých let se objevily snahy o reformaci školství, zejména z pohledu odstranění redukce v učivu na obecných školách. VÁCLAV PŘÍHODA (1936/37) *sec. cit.* TRNKOVÁ (in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ, 2010) v článku *Problém malotřídní školy* uvedl požadavek na existenci pouze plně organizovaných škol, jejichž vzdělávací plány by souhlasily se vzdělávacím obsahem malotřídek a lišily se pouze v oblasti metodické a organizační. Jeho snahou tedy bylo, aby všechny děti měly stejný přístup ke vzdělání.

Důvodem reorganizačních úvah nebyla jen otázka náročnosti práce učitelů na venkovských školách, ale především nízká úroveň vzdělanosti dětí z venkovských malotřídek. K této situaci přispěly sociální, kulturní, a především ekonomické rozdíly mezi venkovskou a městskou populací.

2.1.3 Období v průběhu socialistického Československa

Po roce 1948 došlo k nemalým organizačním změnám v systému základního školství a ve snížení počtu dětí ve třídách. Počet dětí byl ustanoven v první třídě maximálně na třicet, v ostatních třídách na čtyřicet. Důvodem změn bylo vydání školského zákona ze dne 21. 4. 1948, díky němuž se docílilo zrušení osmiletých obecných škol. Děti ve věku od 6-11 let nově navštěvovaly školu národní a od 11 do 15 let pokračovaly na škole střední. To mělo za následek rozdělení povinné školní docházky na 1. a 2. stupeň a její prodloužení z osmi na devět let. Došlo ke zlepšení práce učitelů po stránce didaktické, pedagogické i psychologické.

Významným mezníkem tohoto období bylo sjednocení učebních osnov pro všechny elementární školy. Spolu s dalšími opatřeními, např. nahrazení pojmu „malotřídní škola“ novým výrazem „škola s menším počtem tříd“, se společnost snažila překonat rozdíly města a venkova. Restrukturalizace učebních osnov činila potíže především kantorům, kteří byli nuceni o změnu stávající výuky. Proto byla zavedena opatření, která měla školám ulehčit přechod na nový systém. Jedním z nich byla možnost redukce učiva téměř ve všech předmětech.⁴ Toho hojně využívaly jednotřídní školy, kde byla práce učitele nejnáročnější z pohledu didaktického i

⁴ Konsolidace učiva se dle zákona ze dne 21.4.1948 č. 95/1948 Sb. nevztahovala na následující předměty: mateřský jazyk, vlastivěda, ruský jazyk, matematika.

psychického. Druhým opatřením bylo spojování stávajících 1. a 3. ročníků a 2., 4., 5. ročníků do společných oddělení, popř. osamostatnění 1. ročníku a sloučení tříd 2. a 4., 3. a 5., čímž se zamezovalo snaze učitelů o spojování učiva pro dva ročníky. Z mého pohledu podstatným krokem bylo zvýšení hodinové dotace některých předmětů. Jak uvádí KORÍNEK (1975), TUPÝ (1978), učitelé zvýšení počtu hodin využívali např. pro samostatnou výuku jednoho ročníku při probírání náročného učiva. Vzhledem k politickým poměrům tehdejší doby není překvapující, že obě opatření byla převzata ze sovětského svazu a českým pedagogům je představil ve své publikaci Mel'nikov (1952). Se zaváděním nových organizačních postupů v malotřídních školách, jak již bylo uvedeno, došlo v polovině 50. let k převedení posledního ročníku malotřídní školy na plně organizovanou školu. *„To bylo zavedeno tehdy, nedošlo-li odchodem dětí z pátého ročníku k takovému poklesu žáků, který by měl za následek snížení organizovanosti celé školy (např. z dvoutřídek by se stala jednotřídka).“* (TRNKOVÁ in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010, s. 24)

Druhá polovina 50. let je typická kolektivizací zemědělství, nejednotným rozvojem jednotlivých regionů, což se projevilo při plánování a řízení hospodářství státu. V oblasti školství se situace promítla úvahami o přebytku malotřídních škol, kdy hlavním aspektem byl počet malotřídních škol, žáků navštěvujících tyto školy a rostoucí náklady na provoz zařízení. Ve školním roce 1955/56 navštěvovalo 874 745 žáků 8 304 jednotřídních až pětitřídních malotřídních škol, což bylo asi jen 24,5% ze všech primárních škol.⁵ Hledaly se možnosti, jak školám pomoci dosáhnout rovnocenného materiálního vybavení a ve školách zřídit samostatné třídy, které byly považovány za efektivnější z hlediska nároků společnosti na vzdělávání dětí. *„Mezi odbornou veřejností, se malotřídky v tomto období považují za „deficitní“ typ organizace školy a jednoznačně převládá názor, že úplná škola s kvalifikovanými učiteli a řádným vybavením poskytuje dětem rozhodně lepší vzdělání.“* (TRNKOVÁ in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010, s. 30) Východiskem situace se stala v 60. letech tzv. Koncepce střediskového osídlení. Jejím základem bylo budování třístupňových střediskových sídel a rozdělení obcí na perspektivní (střediskového významu) a neperspektivní (nestřediskového významu), jež měla v budoucnu zaniknout. *„Týkalo se to obcí až s tisíci obyvateli. Pokud taková sídla neplnila rekreační nebo jiné doplňkové funkce, byl jejich osud zpečetěn, neboť do nich nebyly*

⁵ Zdroj: Základní školství, 1989.

plánovány žádné investice.“ (TRNKOVÁ in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010, s. 26) Školy v nestřediskových obcích se měnily na jesle pro děti matek pracujících v zemědělství, výjimečně v mateřské školy. Důsledně se koncepce začala uplatňovat až počátkem 70. let, kdy mohly vznikat pouze plně organizované školy ve střediskových obcích.⁶ Ty se staly na přelomu 80. a 90. let ideálem školství v Československu i v západní Evropě.

70. léta jsou spojená se snahou na základních školách rozšířit tzv. rozvíjející vyučování, jehož autorem byl v polovině 50. let L.V.Zankov. Podstatou nového pojetí bylo, že učitel nevycházel z aktuálního mentálního věku dítěte, ale z věku chronologického a snažil se výuku posouvat o ročník výš. Současně s novým pojetím výuky se opět 1. stupeň snížil na čtyři roky, což mělo za následek v letech 1976-1980 nejrapidnější rušení jednotřídních škol v naší historii.

Tab. 3 Organizace 1.stupně ZŠ v letech 1960 - 1989

Školy	Školní rok				
	1960/ 61	1970/ 71	1975/ 76	1980/ 81	1988/ 89
Jednotřídní	2511	1979	1413	174	116
Dvoutřídní	2384	1767	1465	1097	813
Trojřídní	857	684	493	318	180
Čtyřřídní	317	348	259	2652	2810
Pětřídní	2345	2201	2275	-	-

Zdroj: Upraveno podle Základní školství, 1989, s. 18.

Důvodem byla náročnost a množství probíraného učiva, které nebylo možné ve spojené třídě zvládnout.

S uvolňováním politického režimu na konci 80. let se postupně měnily názory odborníků i veřejnosti na rušení malotřídních škol a hledaly se možnosti i prostředky, jak zastaralé budovy opět přivést k životu a vytvořit z nich moderní školy, vesnického typu.

⁶ Střediskové obce (obce perspektivní) měly rozšířenou působnost pro obce nestřediskové. Tyto obce plnily funkci rekreační, zemědělskou, či jinou dolňkovou činnost.

2.1.4 Období po roce 1989

Se změnou politické situace po roce 1989 došlo k reorganizaci i ve školské sféře. Obcím se naskytla možnost znovuobnovit zaniklé školy, a rozvinout tak kulturní a společenský život vesnice, jehož nepostradatelnou součástí je i škola. Pro dosud zaostalé obce, čítající mnohdy jen několik desítek lidí, to byla možnost, jak přilákat nové obyvatele a vzdělané učitele, kteří by se zapojili do organizování společenských akcí. Toho využily zejména vzdálenější obce, které přišly nejen o svoji školu, ale v průběhu konceptu střediskového osídlení rovněž o samostatnost. „*V letech 1990-1996 vzniklo 308 nových základních škol.*“ (TRNKOVÁ in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPOKOVÁ; 2010, s. 31) S přeorientováním se názorů k postojům západní civilizace se k nám dostávaly nové didaktické postupy a formy řízení škol. U dětí se upouštělo od paměťového, mechanického učení a zejména na 1. stupni ZŠ se jim dávala volnost v uplatňování abstraktního myšlení a tvořivosti. V roce 1990 vyšla novela školského zákona⁷, která ustanovila povinnou školní docházku na devět let, u nadaných na osm let. V roce 1995 byla původní novela zrušena a vydána druhá novela školského zákona⁸, která přesně definovala jednotnou strukturu základní školy, kdy 1. stupeň obsahoval 1.-5.ročník a 2.stupeň 6.-9.ročník. Pro neúplně organizované školy novela znamenala především větší stabilitu v počtu dětí, kdy mezním počtem žáků pro provoz školy bylo číslo 13. V obcích, kde se škola dostávala na hranici uzavření, se starostové snažili o zvýšení počtu dětí např. sdružováním základní a mateřské školy pod jednoho ředitele (např. ZŠ a MŠ v Babicích). Zastupitelstvo obce si bylo vědomo, že pokud dojde k uzavření školy, nejhůře na tom budou nejen prvňáčci, kteří by museli vstávat brzy na autobus nebo vlak a mnohdy i sami dojíždět desítky kilometrů do větší školy, a tímto denně čelit nebezpečím městského provozu a nástrahám v podobě automatů, ale také by zanikl celkový kulturní chod obce. Na konci 90. let bylo v ČR téměř 1450 malotřídních škol, které v primárním školství tvořily okolo 35% ze všech základních škol.

⁷ Novela školského zákona č. 171/1990 Sb. ze dne 21.12.1990, kterým dochází ke změnám v dosavadním platném zákonu č. 29/1984 Sb. (školský zákon)

⁸ Novela školského zákona č. 138/1995 Sb.

2.2 Současná situace malotřídních škol a otázky jejich další existence

Po roce 2000 docházelo ke změnám v organizaci vzdělávacího systému v rámci celé České republiky. Na národní úrovni je školství zastoupeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, na úrovni krajů zajišťují chod krajské odbory školství a obecní úroveň zaujímají města či obce, které jsou většinou samotnými zřizovateli škol.

Klíčovým dokumentem v oblasti školství se v roce 2001 stal tzv. Národní program rozvoje vzdělávání (Bílá kniha). Ta formuje strategie vlády v oblasti vzdělávání a dává konkrétní podněty školám. Na tento dokument navázalo v roce 2004 schválení nového školského zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Více se o něm dozvíme v kapitole 4.1.1. Pro malotřídní školy změny znamenaly větší šanci na zvýšení počtu žáků. Rodiče mají právo svobodné volby vzdělávací instituce bez ohledu na ekonomickou či sociokulturní úroveň dítěte, ředitelé pak větší autonomii v rozhodování řízení o škole a ve spolupráci s jinými zařízeními. Faktory, pro další rozvoj a financování malotřídních škol ze státních fondů, vyplývající z Bílé knihy, jsou míra porodnosti, stabilita ekonomiky a demografický rozvoj sídel. V roce 2005, vydáním vyhlášky č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, byl ustanoven minimální počet žáků na školu na 17. Pro malotřídní školy je rozhodující počet oddělení.

Tab. 4 Minimální počty žáků ve třídách

Počet tříd	Minimální počet žáků
jednotřídní	10
dvoutřídní	12
trojtřídní	14
čtyřtřídní	15

Zdroj: Vyhláška č. 48/2005 Sb.

Učitelské noviny (4/2004, [online]) ve svém článku „Trojtřídky jsou ohrožený druh“ poukázaly na skutečnost, že zvýšení hranice počtu dětí činily problémy trojtřídním a

čtyřtřídním školám, které musely žádat kraje o výjimku, popř. být dotovány z rozpočtu obcí. Starostům bylo doporučeno, aby se spojili s okolními obcemi a požádali je o příspěvek pro děti, které v dané obci bydlí a navštěvují právě jejich základní školu. V některých malých obcích vzhledem k nízkému rozpočtu, který se odvíjí od počtu obyvatel, byly školy zrušeny.

V současné době je udržení malotřídní školy na vesnici považováno za prestiž. V důsledku této občanské vybavenosti obce se lidé stěhují z měst do klidných lokalit vesnic a ty se vrací zpět ke svým tradicím a snaží se udržet sounáležitost a pospolitost mezi lidmi jako sousedy. Žáci i učitelé se angažují ve společenském i kulturním životě, a přispívají tak k rozkvětu dříve zaostalých sídel. Musíme však připomenout, že existenci vesnických škol již neurčují pouze zřizovatelé, ale také sami rodiče, kteří mají právo volby vzdělávací instituce. *„Je zřejmé, že v nejedné obci se většina představitelů snaží málotřídky udržet. Snahu radních však často maří sami rodiče. Zapisují své děti raději do školy ve větším městě, která má podle nich větší úroveň. Další osud málotřídních škol závisí nejen na postojích obcí, ale především na samotných rodičích.“* (ZPRAVODAJOVÉ ZN, 1997, s. 12.)

3 Specifika malotřídních škol

3.1 Rozdíl mezi malotřídní a plně organizovanou ZŠ

Neplně organizovaný typ základní školy se v porovnání se školou plně organizovanou příliš neliší. Oba typy škol podléhají stejným legislativním normám, platí pro ně i stejné učební plány a učební osnovy i požadavky na kvalifikaci pedagogů vyučujících na základní škole. Podstatný rozdíl bychom však mohli nalézt v jejich organizaci. V rámci jedné třídy je minimální počet žáků na běžnou základní školu stanoven na 17. Na malotřídní škole se počet žáků odvíjí od počtu oddělení, podle toho, jde-li o školu jednotřídní, dvojtřídní či vícetřídní.⁹ Rozdíly jsou znatelné rovněž v poskytování dotací. Devítileté městské školy jsou schopny dosáhnout vyšších dotací než školy vesnické. Důvodem jsou finanční možnosti zřizovatelů, perspektiva školského zařízení, příspěvky sponzorů či manažerská schopnost ředitelů škol. S poskytováním finančních prostředků souvisí i materiálně-technická vybavenost škol. Je zřejmé, že vybavení malotřídních škol, jako je sportovní zázemí, materiální vybavení učeben a jiné, nelze v mnoha případech s městskými školami vůbec srovnávat. Jak uvádí TRNKOVÁ (in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010), po stránce materiální vybavenosti je na tom nejhůře Pardubický kraj s nejvyšším podílem malotřídek, kde bylo nejvíce škol hodnoceno jako nevyhovující. Z vlastní praxe rovněž znám několik venkovských škol, kde zázemí pro výuku tělesné výchovy poskytuje třída nebo místní kulturní dům. Z hlediska vzdělávání bychom mohli obecně konstatovat, že malé školy poskytují přátelštější rodinné prostředí a vzhledem k počtu žáků je dětem věnována individuální péče. Zejména tyto dva faktory jsou podstatným předpokladem pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V neposlední řadě bych ještě zdůraznila práci učitelů, která je na malotřídní škole zaměřena více na jejich organizační schopnosti. „*Specifičnost práce se projevuje v organizaci a v hledání vhodných forem výchovné a vzdělávací činnosti. Ty jí dodávají zvláštní ráz a vyžadují odlišný systém práce, který musí být adekvátní materiálním a organizačním podmínkám.*“ (NELEŠOVSKÁ, SPÁČILOVÁ; 1999, s. 31)

Srovnání malotřídní a plně organizované základní školy poskytuje tabulka č.5.

⁹ Vyhláška č. 48/2005 Sb., §4

Tab. 5 Srovnání malotřídní a plně organizované ZŠ

Faktor	Malotřídní ZŠ	Plně organizovaná ZŠ
Věk žáků	6-11 let	6-15 let
Organizační struktura školy	5 ročníků (pouze I.stupeň ZŠ)	9 ročníků (I. a II. stupeň ZŠ)
Počet tříd	5 a méně (počet tříd neodpovídá počtu ročníků)	9 (počet tříd odpovídá počtu ročníků, neuvažujeme paralelní ročníky)
Počet pedagogických pracovníků	nízký, všichni učitelé se musí zapojit do řešení úkolů, snazší komunikace, vzájemná domluva	ředitel si může z kolektivu vybírat pedagogy s aktivním přístupem
Zastupitelnost učitelů	problematická	organizačně nenáročná
Izolovanost škol	chybí možnost osobní konzultace s učiteli stejné aprobace	ve škole více pedagogů, dostupnost konzultace problému
Finanční prostředky	méně	více
Cíle vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> - harmonický a všestranný rozvoj osobnosti - osvojit si strategie učení a logického uvažování, naučit se řešit problémy - získání znalostí, vědomostí, dovedností - rozvoj komunikace a mezilidských vztahů 	

Zdroj: Vlastní

3.2 Učitel malotřídní školy

Téměř po celou dobu existence školství patří učitelská profese mezi tradiční intelektualizovaná povolání, jejímž základem byla zpočátku duchovní činnost. V současné době jsou stěžejními činnostmi profese výchova a vzdělávání žáků, poradenství, terapie.

Kořeny učitelství sahají do dávné minulosti a jsou úzce spjaty se zasvěcováním do vyšších, tajných vědomostí. Do poslední třetiny 18. století bylo vzdělávání učitelů elementárních škol na nízké úrovni. Se zavedením povinné školní docházky se postupně ucelovaly představy o požadavcích na učitelovo vzdělání, které byly v roce 1775 rozpracovány v publikaci *Knihy metodní*. Po učiteli byla požadována znalost trivia, náboženství, dějepisu, zeměpisu, zemědělství a tzv. industrie. Tyto vědomosti učitel získával v preparandech, což byly první pedagogické ústavy.¹⁰ K největším snahám o zkvalitnění učitelského vzdělání došlo během národního obrození. Původcem snah o změnu přístupu učitelů a míru jejich vědomostí nebyla společnost, ale samotní učitelé, kteří hlásali po větších možnostech vzdělávání a nových metodických postupech. Významnou osobností 19. století a čelním představitelem učitelského snažení byl přírodovědec a lékař K. S. Amerling. Ten také založil první vzdělávací instituci pro učitele v Budči. Po roce 1869, kdy byl vydán velký říšský zákon, učitelské snahy vyvrcholily zřízením učitelských ústavů, které byly charakterizovány náročností a praktickým výcvikem. „*Vyšší náročnost charakterizovaných škol vedla k vyšší náročnosti institucí vzdělávajících učitele. Projevila se v podmínkách přijetí ke studiu, v délce a v obsahu studia.*“ (VÁŇOVÁ in VALIŠOVÁ, KASÍKOVÁ, eds.; 2011, s. 29) I přes pokrok, kterým pedagogika prošla, se kantoři snažili dosáhnout vzdělání na vysokoškolské úrovni. Překážkou v další etapě institucionalizace však byla neochota tradičních fakult mezi sebe přijmout vzdělávání učitelů obecných či měšťanských škol. Jediným možným řešením, jež navrhl Gustav Adolf Lindner, byl vznik samostatné instituce, avšak v univerzitním městě. Realizace návrhu však bylo dosaženo až po druhé světové válce, kdy došlo ke zřízení pedagogických fakult. Vzdělávání tak dosahovalo nejvyšší možné úrovně. V 50. letech bylo zastaveno

¹⁰ Jak uvádí VÁŇOVÁ (in VALIŠOVÁ, KASÍKOVÁ, eds., 2011), pro vzdělávání učitelů byla vytvořena tzv. pravá zaháňská metoda, která byla „desaterem“ učitele triviální školy. Podstatou metody bylo hromadné (pospolné) vyučování, pospolné čtení, katechická metoda (metoda rozhovoru převzatá z vyučování náboženství), tabelární metoda (dovednost učitele vypracovat z probrané látky výtah) a písmenkový způsob čtení (základ pro paměťové čtení).

vzdělávání učitelů na univerzitách a Období normalizace znamenalo významný zásah do stability a fungování pedagogických fakult. Fakulty byly nuceny se podřizovat představám SSSR a čistky probíhaly na všech univerzitách. Nejvíce znatelné byly v řadách současných i budoucích kantorů, kteří byli vzorem pro mládež a jejichž ideové politické představy mohly ovlivnit smýšlení nastupujících generací. K další významné změně ve vzdělávání učitelů došlo až po listopadové revoluci, kdy se stabilizovaly programy vysokých škol a pedagogické vzdělávání bylo rozčleněno mezi několik fakult.

Postavení učitelů malotřídních škol vycházelo z aktuální společenské situace. Vždy se však jednalo o profesi s určitou vážností a respektem. Obecně byli kantoři na vesnicích považováni za součást společenského života a patřili k nejvýraznějším postavám venkovského života. Jinak tomu není ani dnes. Učitelé se aktivně zapojují do kulturních akcí obce a jsou místními obyvateli přijímáni s velkou důvěrou a přátelskostí. Tato společenská angažovanost je na rozdíl od města všeobecně považována za samozřejmost. Právě chybějící anonymita učitelova počínání v mimoškolním životě může být jedním z důvodů, proč se na malotřídní školy hlásí malé procento absolventů pedagogických fakult. Tito mladí učitelé berou venkovské školy jako přestupní stanici pro školy městské, plně organizované. Nechtějí se ve svém volném čase angažovat pro vesnici, kde nemají žádné přátele, podílet se s občany či rodiči na trávení svého neprofesního života. „*Je třeba si také uvědomit a přijmout skutečnost, že učitelův soukromý život je výrazně sledován obecnou veřejností (chování, oblékání, životní styl, přátele, postoje k současnému společenskému i politickému dění).*“ (NELEŠOVSKÁ, SPÁČILOVÁ; 1999, s. 38) Dalším z důvodů je také izolace od svých kolegů-vrstevníků, se kterými by mohli sdílet kantorské nesnáze a najít u nich radu či pochopení. Na malotřídní škole je mnohdy obtížná účast na vzdělávacích kurzech, neboť náhrada každého učitele je z organizačního hlediska náročná, a např. při dvou učitelích i téměř nemožná. Posledním důvodem jsou komplikace spojené s dojížděním. Především pro příhraniční vesnice je dopravní obslužnost nedostačující a pro učitele představa dlouhého čekání na spoje odrazující.

Povolání učitele malotřídní školy však má i svá pozitiva. Na škole s nižším počtem učitelů, je jedinec schopen lépe realizovat své představy, vědomosti či schopnosti. Vesnické školy jsou vděčné za nové, oživující nápady přichozících učitelů. Pedagogové přicházející na městské školy jsou nuceni se zapojit do již zaběhlého pracovního systému. Venkovský učitel je vnímán jako rádce, důvěryhodná osoba, která

svým postavením, chováním, názory ovlivňuje výchovu žáků. A právě na venkovského učitele i po několika letech vzpomíná nejvíce lidí, ať už z řad rodičů, bývalých žáků, či obyvatel obce.

4 Organizace malotřídních škol

4.1 Legislativní ukotvení základního školství v ČR

Během vývoje školského systému na území České republiky docházelo k reorganizacím způsobených nově nastupujícími režimy či politickými stranami, které převzaly pomyslné otěže nad vedením státu. V rámci snah o inovaci školství bylo přijato několik školských zákonů, ty však byly s nástupem jiných zrušeny. Po vzniku samostatné České republiky se hledala optimální struktura vzdělávací soustavy. K zásadní legislativní změně došlo ve školství až roku 2004, kdy byl vydán nový školský zákon. Spolu s ním byl vzdělávací systém rozčleněn na tři úrovně řízení. Jde o úroveň národní (zastupována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy), regionální (zastupována krajskými odbory školství) a místní (obce jako zřizovatelé škol). V rámci právního zastoupení se malotřídní škola řadí mezi školy základní, tudíž se řídí stejnými zákony a normami jako plně organizovaná základní škola. Ze zákonů a vyhlášek si uvedeme pouze ty stěžejní, neboť v průběhu let dochází k jejich novelizování.

4.1.1 Školský zákon č. 561/2004 Sb.

Plné znění názvu zákona: zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Nově vzniklý školský zákon nahradil tři původní zákony:

č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, ve znění pozdějších předpisů, dále zákon č.564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů a zákon č.76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Koncepce zákona vychází ze vzájemné prostupnosti počátečního a celoživotního vzdělávání. Největší změnou, která v rámci tohoto právního předpisu nastala, bylo uvedení do praxe Rámcového vzdělávacího programu a na něho navazujícího Školského. O obou vzdělávacích programech se blíže zmíníme v kapitole 3.2

V novém školském zákoně není pojem malotřídní škola citován. Je zde uváděn termínem neúplně organizovaný typ základní školy. Právní platnost možnosti vytvoření

výše uvedeného typu základní školy je v rámci školského zákona uvedena v §46 (Organizace základního vzdělávání) v odstavci 2 a definována takto: „*Základní vzdělávání v základní škole má 9 ročníků a člení se na první stupeň a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až pátým ročníkem a druhý stupeň šestým až devátým ročníkem. V místech, kde nejsou podmínky pro zřízení všech 9 ročníků, lze zřídit základní školu, která nemá všechny ročníky.*“ (PEŠTÁLOVÁ, ZELENÁ, VOKÁČ; 2010, s. 77)

O možnosti spojování některých tříd na základní škole se zmiňuje i KATZOVÁ (2008, s. 219): „*Pouze pro případ základní školy umožňuje §46 odst. 2 školského zákona to, že v místech, kde nejsou podmínky pro zřízení všech devíti ročníků, lze zřídit základní školu, která nemá všechny ročníky. Uvedené navazuje na povinnosti obcí zajistit pro žáky s místem trvalého pobytu na svém území podmínky pro plnění povinné školní docházky.*“

4.1.2 Vyhláška 48/2005 Sb.

Plné znění názvu vyhlášky: vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. Vyhláška je prováděcím předpisem, který v §4 určuje počty žáků ve školách a třídách. Výše uvedeným právním předpisem jsou definovány nejen počty na běžných základních školách, ale i počty na školách malotřídních.

„*Škola tvořená jednou třídou prvního stupně má nejméně 10 žáků ve třídě. Škola tvořená dvěma třídami prvního stupně má nejméně 12 žáků v průměru na třídu. Škola tvořená třemi třídami prvního stupně má nejméně 14 žáků v průměru na 1 třídu. Škola tvořená čtyřmi a více třídami prvního stupně má nejméně 15 žáků v průměru na jednu třídu.*“ (POLÁKOVÁ, 2005, s. 186)

Vydáním vyhlášky došlo ke značné změně ve stanovení minimálního počtu žáků na jednu třídu, který byl oproti původním 13 snížen na 10. Vyhláška rovněž diferencuje jednotlivé typy malotřídních škol, čímž jsou i školy s nižším počtem žáků schopny dosáhnout na finanční prostředky z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

4.1.3 Vyhláška 73/2005 Sb.

Plné znění názvu vyhlášky: vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Vyhláška je členěna na čtyři části. V první části se stanovuje vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami či mimořádně nadaných. Vzdělávání se uskutečňuje pomocí tzv. podpůrných opatření, jako jsou speciální metody, formy, postupy, prostředky vzdělávání, didaktické materiály a další.

V úvodu druhé části je vymezen pojem „*žák se speciálními vzdělávacími potřebami*“. Jsou zde rovněž stanoveny zásady, cíle, formy a typy speciálních škol. Vyhláška definuje údaje týkající se asistenta pedagoga, individuálního vzdělávacího plánu. Uvádí organizaci speciálního vzdělávání ve třídách, odděleních a studijních skupinách, počty žáků a péči o jejich bezpečnost a zdraví.

V třetí části je definován pojem „*mimořádně nadaný žák*“, vzdělávání mimořádně nadaných žáků dle individuálního vzdělávacího plánu a podmínky přeřazení do vyššího ročníku.

Čtvrtá část zahrnuje společná a závěrečná ustanovení.

4.1.4 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha

Bílou knihu bychom mohli charakterizovat jako „*systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.*“ (KOTÁSEK, ed. et al., 2001, s. 7)

V roce 2001 byl kurikulární dokument přijat na zasedání vlády České republiky a společně s ním byl podán návrh na vytvoření nového školského zákona č.561/2004 Sb. Ten měl představovat legislativně závazný mechanismus pro sektor regionálního školství. Důvodem inovace školského zákona, byla především snaha o propojení výše dvou školských dokumentů, což mělo za následek usnadnění jejich vzájemné koordinace.

Bílá kniha vychází z analýz a hodnocení českého školství mezi léty 1996-2000, Dále pak z výročních zpráv a záměrů MŠMT, které realizovalo projekt nazvaný „*Výzva pro milion*“.

Pro zjištění míry naplňování cílů bylo stanoveno šest hlavních strategických linií vzdělávací politiky v České republice:

1. *Realizace celoživotního učení pro všechny*
2. *Přizpůsobování vzdělávacích a studijních programů potřebám života ve společnosti*
3. *Monitorování a hodnocení kvality a efektivity vzdělávání*
4. *Podpora vnitřní proměny a otevřenosti vzdělávacích institucí*
5. *Proměna role a profesní perspektivy pedagogických a akademických pracovníků*
6. *Přechod od centralizovaného řízení k odpovědnému spolurozhodování¹¹*

4.2 Plány, dokumentace

Každý školský subjekt je z legislativního hlediska povinen vést dokumentaci o daném zařízení.

Tato povinnost je v zákonu č. 561/2004 Sb., stanovena v § 28 základní zásady vedení povinné dokumentace škol a školských zařízení. Dalším upravujícím dokumentem je vyhláška č. 223/2005 Sb., o některých dokladech vzdělávání ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a ze školní matriky. (DANDOVÁ, 2012)

Současný zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání uvádí v § 28, odst. 1 následující:

„Školy a školská zařízení vedou podle povahy své činnosti tuto dokumentaci:

- a) *rozhodnutí o zápisu do školského rejstříku a o jeho změnách a doklady uvedené v § 147,*
- b) *evidenci dětí, žáků nebo studentů (dále jen "školní matrika"),*

¹¹ KOTÁSEK, ed. et al., 2001, s.87

- c) doklady o přijímání dětí, žáků, studentů a uchazečů ke vzdělávání, o průběhu vzdělávání a jeho ukončování,*
- d) vzdělávací programy podle § 4 až 6,*
- e) výroční zprávy o činnosti školy,*
- f) třídní knihu, která obsahuje průkazné údaje o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu,*
- g) školní řád nebo vnitřní řád, rozvrh vyučovacích hodin,*
- h) záznamy z pedagogických rad,*
- i) knihu úrazů a záznamy o úrazech dětí, žáků a studentů, popřípadě lékařské posudky,*
- j) protokoly a záznamy o provedených kontrolách a inspekční zprávy,*
- k) personální a mzdovou dokumentaci, hospodářskou dokumentaci a účetní evidenci a další dokumentaci stanovenou zvláštními právními předpisy. ‘‘ (ustanovení § 28, odst. 1, školského zákona)*

Vzhledem k rozsahu jednotlivých výše uvedených dokumentů se zaměříme jen na ty, které učitel využívá v přímé pedagogické činnosti, nebo se podílí na jejich zpracování.

Při organizování své pedagogické práce učitel vychází z různých dokumentů a materiálů, které můžeme podle závaznosti rozdělit do tří skupin:

1. závazné dokumenty legislativní povahy (věstníky a vyhlášky MŠMT, dílčí pokyny školských úřadů, školské zákony, operativa)
 - více jsme se těmto dokumentům věnovali v kapitole č. 3
2. částečně (převážně) závazné dokumenty – učební plány, učební osnovy, učebnice
3. nezávazné materiály, které plní jen pomocnou funkci a jsou určeny především pro začínající učitele (didaktické pomůcky, metodické příručky)

4.2.1 Evidence dětí, žáků, studentů – školní matrika

Pojem „školní matrika“ je poměrně nový. Ve školském zákonu je termín uveden pod názvem evidence dětí, žáků nebo studentů. Povinnost vést školní matriku, v listinné či elektronické podobě, mají všechny školy a školská zařízení, a jejich obsah je upraven

v § 28 školského zákona. Vyhláška 364/2005 Sb., o dokumentaci škol a školských zařízením nám upravuje formu a vedení školní matriky.

„ Školní matrika školy podle povahy její činnosti obsahuje tyto údaje o dítěti, žákovi nebo studentovi:

a) jméno a příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození, nebylo-li rodné číslo dítěti, žákovi nebo studentovi přiděleno, dále státní občanství, místo narození a místo trvalého pobytu, popřípadě místo pobytu na území České republiky podle druhu pobytu cizince nebo místo pobytu v zahraničí, nepobývá-li dítě, žák nebo student na území České republiky,

b) údaje o předchozím vzdělávání, včetně dosaženého stupně vzdělání,

c) obor, formu a délku vzdělávání, jde-li o střední a vyšší odbornou školu,

d) datum zahájení vzdělávání ve škole,

e) údaje o průběhu a výsledcích vzdělávání ve škole, vyučovací jazyk,

f) údaje o tom, zda je dítě, žák nebo student zdravotně postižen, včetně údaje o druhu postižení, nebo zdravotně znevýhodněn; popřípadě údaj o tom, zda je dítě, žák nebo student sociálně znevýhodněn, pokud je škole tento údaj zákonným zástupcem dítěte nebo nezletilého žáka nebo zletilým žákem či studentem poskytnut,

g) údaje o zdravotní způsobilosti ke vzdělávání a o zdravotních obtížích, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,

h) datum ukončení vzdělávání ve škole; údaje o zkoušce, jíž bylo vzdělávání ve střední nebo vyšší odborné škole ukončeno,

i) jméno a příjmení zákonného zástupce, místo trvalého pobytu nebo bydliště, pokud nemá na území České republiky místo trvalého pobytu, a adresu pro doručování písemností, telefonické spojení.” (ustanovení § 28, odst. 2, školského zákona)

Údaje ze školních matrik se využívají např. pro vedení třídních výkazů, klasifikačních podkladů, spolupráci s odbornými zařízeními (PPP, SPC), tisku vysvědčení a zpracování statistických dat MŠMT. Vzhledem k citlivosti údajů a informací o žácích, není možné veřejně nahlížet do školních matrik. Jakákoliv práce s těmito údaji podléhá zákonu č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a je povolena

pouze osobám, které svůj nárok prokáží oprávněním, které stanovuje školský či zvláštní zákon.¹²

4.2.2 Vzdělávací programy

S reorganizací vzdělávacího systému a přijetím školského zákona v roce 2004 se do vzdělávací soustavy České republiky zavádí nový systém kurikulárních dokumentů, který

je rozdělen do dvou úrovní:

- Státní – Rámcový vzdělávací program (RVP)
- Školní – Školní vzdělávací program (ŠVP)

Vzdělávání na státní úrovni je zaštiťováno dokumentem Národního programu rozvoje vzdělávání („Bílá kniha“) a Rámcovým vzdělávacím programem. Prvnímu z dokumentů jsme se věnovali již v kapitole č. 3.4. V této kapitole se zaměříme na charakteristiku druhého z nich na úrovni základního vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program (RVP) je povinný kurikulární dokument, vydávaný MŠMT. Podstata dokumentu spočívá v koncepci celoživotního učení, dosahování stanovených úrovní vzdělávání pro jednotlivé vzdělávací etapy, volnější plánování učebních osnov pro učitele a jejich následná profesní odpovědnost za výsledky vzdělávání. Učivo zde chápeme jako prostředek k osvojení si očekávaných výstupů. Cílem vzdělávání je rozvíjet klíčové kompetence a uplatnit získané schopnosti a dovednosti v praktickém životě.

Kompetence můžeme chápat jako souhrn vědomostí, schopností, postojů, které jsou důležité pro rozvoj osobnosti člověka i jeho uplatnění ve společnosti. Mezi kompetence patří:

- *kompetence k učení*
- *kompetence k řešení problémů*
- *kompetence komunikativní*
- *kompetence sociální a personální*
- *kompetence občanské (RVP ZV, 2010)*

¹² Např. § 8 trestního řádu, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Ve školském systému existuje několik typů Rámcových vzdělávacích programů, které vymezují cíle vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (předškolní, základní, střední vzdělávání). Každý z těchto RVP definuje cíle, formy, obsah a délku vzdělávacího procesu. RVP základního vzdělávání je v rámci 1. stupně rozděleno na 1. období (1.-3.třída) a 2. období (4.-5. třída). Nezbytnou součástí jsou i materiální, personální, organizační podmínky a podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Školní vzdělávací program (ŠVP) pevně navazuje na RVP, který je výchozím dokumentem pro stanovení očekávaných výstupů v jednotlivých etapách vzdělávání. Každé školské zařízení si na základě RVP samo sestavuje vlastní ŠVP a ředitel za něj nese plnou odpovědnost. Při sestavování vzdělávacího programu musí každá škola přihlížet k personálnímu zajištění, organizačním či prostorovým podmínkám, materiálnímu a jinému vybavení školy, a to především na školách neplně organizovaných. Náročnost vypracování ŠVP pociťují především učitelé malotřídních škol, kteří jsou separováni od velkých městských škol, kde většinou působí metodikové tvorby ŠVP. Školní vzdělávací program musí být veřejně přístupným dokumentem pro žáky, rodiče, uchazeče o vzdělávání na dané škole a dalším zájemcům.

V příloze č. 1 uvádím ukázkou ŠVP malotřídní školy v okrese Olomouc.

4.2.3 Učební plány

Na zpracovaný ŠVP navazuje vypracování učebních plánů pro jednotlivé ročníky a jejich rozpracování do čtvrtletí, měsíců, týdnů a dní. Učební plány, které jsou rozpracovány do dílčích částí, se nazývají učební osnovy. Učební plány každého ročníku navazují na vzdělávací oblasti dle ŠVP a jejich cílem je dosažení očekávaných výstupů pro jednotlivá vzdělávací období. Každý ročník má odlišné specifické hodinové dotace výuky, které je třeba dodržet. Pro učitele malotřídní školy není zpracování učiva pro dva ročníky zcela jednoduché. Při práci učitele ve spojených ročnících, je důležité, aby dokázal plány uzpůsobit svým možnostem a didaktickým schopnostem z hlediska každodenní organizace činností obou tříd. Není možné, aby učitel např. v jeden den, v jednom předmětu s oběma ročníky probíral nové učivo. Učitel si musí danou práci

rozvrhnout tak, aby jedna třída měla možnost samostatné práce a on se mohl věnovat vysvětlování učiva druhé třídě. Výhodou snad jen zůstává skutečnost, že jsou v odděleních většinou spojovány dva sousední ročníky, tudíž jsou očekávané výstupy, pro dané ročníky, stejné. Nesoulad v odlišných vzdělávacích obdobích by mohl způsobit potíže v předmětech, kde je činnost tříd spojena, např. v tělesné, hudební, výtvarné výchově.

V příloze č. 3 uvádím učební plán malotřídní školy v okrese Olomouc.

4.2.4 Třídní kniha

Třídní kniha je dalším ze školských dokumentů, se kterými se běžně setkávají nejen učitelé, ale rovněž i sami žáci. V současné době existují dvě podoby třídní knihy – listinná, elektronická. Ta byla zavedena s úmyslem učiteli usnadnit administrativní práci a ušetřit mu čas strávený nad třídní agendou. Po zahájení výuky dle školních vzdělávacích programů, se změnila i podoba třídních knih tak, aby navazovala na nové požadavky školského systému a zohledňovala specifickou jednatlivých typů škol.

Třídní kniha je povinným dokumentem, který musí udávat průkazné informace o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu. Kromě základních informací o organizaci výuky a průběhu vyučovacího procesu pro další didaktické postupy a evaluaci učitele, mimo jiné zahrnuje i míru rozvoje konkrétních dovedností žáků, úroveň dosahování očekávaných výstupů a osvojování si klíčových kompetencí. Zápisy v třídní knize slouží pro kontrolní činnost ředitele školy i školní inspekce, proto by měly být přehledné, výstižné a plně vystihovat činnosti zaměřené výuky na dovednosti žáků. *„Nové části třídní knihy dále poskytnou prostor pro zaznamenávání jiných organizačních forem výuky, než je klasická vyučovací hodina - projektů, kurzů a akcí školy.“* (MŠMT, 2009, [online])

V současné době není podoba třídních knih striktně vymezena. MŠMT uvádí několik jejich forem, které jsou pro školy doporučené, avšak nezávazné. Školská zařízení mají možnost vytvořit si vlastní podobu třídní knihy, která by odpovídala jejich požadavkům.

4.3 Systém malotřídních škol

V rámci České republiky je systém malotřídních škol rozvětvený na několik typů, jejichž základním rozdílem je počet oddělení. Tato oddělení jsou realizována na základě podmínek, které nám stanovuje vyhláška č. 48/2005 Sb. Vyhlášku jsme si blíže specifikovali v kapitole 4.1.2. Mezi nejčastější typy malotřídních škol patří školy jednotřídní a dvojtřídní. Méně obvyklé jsou trojtřídní, čtyřtřídní a vícetřídní malotřídní školy. Jelikož jsem empirický výzkum zaměřila na malotřídní školy v Olomouckém kraji, budu se v následujících statistických údajích zmiňovat jen o tomto kraji.

4.3.1 Jednotřídní školy

Jednotřídní školy jsou v rámci systému malotřídních škol stále běžným typem. Je to dáno zejména demografickou polohou některých horských obcí, kde je málo dětí a dostupnost od plně organizované školy nerealizovatelná. V současné době je novým trendem vlády snaha o rušení malých škol a tím ušetření rozpočtu. Jak uvádí TRNKOVÁ (in TRNKOVÁ, KNOTOVÁ, CHALOUPKOVÁ; 2010), kraje se v aktuální situaci snaží apelovat na zřizovatele malých škol, aby zvážili jejich existenci či organizační strukturu. Důvodem jsou vysoké finanční náklady školských zařízení, které kromě zřizovatelů spolufinancují i krajské úřady. V některých krajích, např. Ústeckém nebo Vysočina, je hustota školských sídel natolik řídká, že není možno spojovat menší školy či je dokonce rušit. V Olomouckém kraji je výskyt jednotřídních škol v rámci dlouhodobého měřítka okolo 11% ze všech typů malotřídních škol v kraji. Nejméně se jich překvapivě vyskytuje v okrese Jeseník, nejvíce jich najdeme v okrese Šumperk.

Z pohledu práce učitele je jednotřídní škola nejobtížnějším typem základního vzdělávání. Na dané škole je obvykle zaměstnáván 1 pedagogický pracovník na plný úvazek, který kromě přímé a nepřímé pedagogické činnosti, a třídnické agendy, rovněž vykonává pozici ředitele školy. A dále 1 pedagogický pracovník, který za ředitele dobírá některé hodiny v rámci řádných plnění úvazků ředitele. Tento pedagogický pracovník je ve škole zaměstnán na částečný úvazek, který většinou čítá 0,5 úvazku. Organizace hodiny pro více než dvě třídy je náročná na metodickou, didaktickou

činnost a bezpodmínečně vyžaduje každodenní přípravu učitele, aby se předešlo chaotickému a bezobsažnému vyučování bez dosažení cíle.

4.3.2 Dvojtřídní a vícetřídní školy

Dvojtřídní školy jsou nejrozšířenějším typem malotřídních škol v České republice a jinak tomu není ani v Olomouckém kraji, kde zauímají okolo 59% ze všech typů malotřídních škol. Nejvíce dvojtřídních škol je opět v okrese Šumperk, nejméně v okrese Jeseník. Na dvojtřídní škole pracují většinou dva učitelé, kteří rovněž vedou třídnickou agendu v každé třídě. V případě kantorů, kteří nemají aprobaci na cizí jazyk, může na škole působit i učitel, který má nízký počet vyučovacích hodin a je sjednaný na dohodu. Mnohdy se k takové činnosti využívají učitelé ve starobním důchodu nebo na mateřské dovolené. Daný právní vztah je výhodný jak pro finanční stránku školy, tak i pro samotné učitele. Dvojtřídní školy se počtem tříd i materiálními a prostorovými nároky řadí mezi menší zařízení. Většinou již disponují kvalitním sportovním zázemím i materiálním a technickým vybavením.

Výskyt trojtřídních a vícetřídních malotřídních škol je nízký. Dlouhodobě se pohybuje na úrovni 10%. V případech těchto škol není pro zřizovatele příliš výhodné školy finančně podporovat, většinou se obce snaží děti z 5. a vyšších ročníků motivovat k nástupu na plně organizovanou školu ve městech. Příčina nízkého výskytu daných škol je rovněž v počtu žáků. Malotřídní školy jsou zřizovány v obcích s menším počtem obyvatel, a tudíž ani počet dětí není natolik vysoký, aby škola dosáhla minimálního počtu žáků pro otevření tří a více ročníků. V následující tabulce uvádím počet jednotlivých typů malotřídních škol v Olomouckém kraji ve školních letech a počet všech malotřídních škol a dětí, které se v nich vzdělávaly v rámci kraje až do současnosti. Dané typy škol jsou z důvodu nezaznamenávání statistickým dat ve výročních zprávách udávány jen ve školních letech 2000/2001 – 2006/2007. Z tabulky vyplývá, že v posledních několika letech dochází k poklesu počtu malotřídních škol v Olomouckém kraji. Při sestavování tabulky jsem využila statistické údaje z výročních zpráv o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji.

Tab. 6 Malotřídní školy v Olomouckém kraji

Školní rok	Počet žáků	Jednotřídní školy	Dvojtřídní	Troj a více třídní	Celkem malotř. škol	%
2000/01	5776	11	56	53	130	43,5
2001/02	5464	10	57	62	129	43,4
2002/03	5206	11	52	59	122	42,2
2003/04	4912	13	54	54	121	43,1
2004/05	4644	13	73	37	123	43,6
2005/06	4702	13	73	34	123	44,2
2006/07	3980	14	72	37	123	44,2
2007/08	/	/	/	/	123	44,2
2008/09	/	/	/	/	120	43,6
2009/10	/	/	/	/	119	43,6
2011/12	/	/	/	/	117	43,0
2012/13	/	/	/	/	117	43,0

Zdroj: Tabulka byla vytvořena z výročních zpráv Olomouckého kraje z let 2000/2001-2012/2013 [online]

5 Výchovně vzdělávací proces

5.1 Cíle výchovy a vzdělávání

Výchova a vzdělávání jsou primárními složkami výchovně-vzdělávacího procesu člověka v každé fázi jeho života. V každé době a každé společnosti jsou výchova a vzdělávání podstatné pro socializaci člověka do společnosti. Pro to, aby se člověk, především mladého věku dokázal zapojit do společnosti a osvojil si její normy, hodnoty a orientoval se v sociálních rolích.

Termín výchova definujeme jako proces, který směřuje k rozvoji jedince z hlediska jeho postojů, chování, potřeb a zájmů. Pojem vzdělávání bychom mohli obecně definovat jako proces, směřující k celkovému rozvoji vědomostí, dovedností a schopností jedince. Termín vzdělávání je často zaměňován se vzděláním. Prostřednictvím vzdělávání dosahujeme určitého stupně vzdělání (základní, střední).

Cíle výchovy a vzdělávání dávají výuce řád a pomáhají učiteli zvolit vhodné metody vyučování, didaktické pomůcky a hodnocení. Při stanovování cílů je důležité dodržovat několik zásad. První zásadou je přiměřenost. Učitel by měl stanovit takové cíle, které jsou v rámci dané třídy splnitelné. Pokud je pro žáky dosažení cíle kladeného učitelem příliš náročné či dokonce nesplnitelné, neměli by být žáci za jejich nesplnění potrestáni. Učitel by si měl rovněž stanovit takové cíle, které je z časových důvodů schopen v rámci jedné hodiny splnit. Druhou zásadou je kontrolovatelnost. Je zbytečné stanovovat cíle, které by si učitel následně nemohl ověřit. Zásada je užitečná nejen pro děti, které úspěšnost v zadaném úkolu motivuje k další činnosti, kontrola dílčího procesu vzdělávání konstruuje schéma celé struktury vzdělávání, ale učitel si tím ověřuje pochopení učiva žáky a jeho další nutnosti procvičování. Zásada komplexnosti a s ní související konzistentnost jsou podstatné zejména při utváření učebních osnov. Není možné, aby se např. učivo násobení probíralo neuceleně, nebo se během toho probíralo učivo jiné. Dále je rovněž podstatné, aby se začínalo od nejjednoduššího ke složitějšímu (např. násobky 2,3,4,...), nikdy naopak a od obecnějšího ke konkrétnímu (např. nejprve se naučíme počítat, poté využijeme slovních úloh).

Výchovu a vzdělávání obecně zahrnujeme do pedagogické činnosti, neboť v rámci vyučovacího procesu učitel nejen vyučuje učivo ale současně svým chováním a jednáním ovlivňuje a utváří osobnost žáka. „ *Cílem pedagogické činnosti je všestranně a harmonicky rozvinutá osobnost.*“ (SOMR, in SOMR a kol., 2012, s. 93) To platí

především na malotřídních školách, kde učitel ve škole vystupuje jako kantor, v soukromém životě jako obyvatel obce. Žáci se s ním běžně setkávají a mohou tak pozorovat vzorce chování mimo profesionální stránku jeho osobnosti.

Cíle vzdělávání, které jsou závazné pro zařízení poskytující základní vzdělávání, jsou zmíněny v kapitole 4.2.2 v rámci RVP.

5.2 Metody a organizační formy výuky

Jak jsem již uvedla dříve, malotřídní školy se od plně organizovaných základních škol liší svou organizací. S tím jsou spojeny i metody výuky, v nichž je zahrnuta činnost učitele či žáka. Nezvalová (2010) charakterizuje metodu výuky jako činnost učitele, která je realizována za spolupráce žáka, kdy si žák osvojuje učivo, čímž dochází k dosažení výchovně vzdělávacího cíle. Metody výuky učitel provádí prostřednictvím metodických postupů, které pomáhají žákovi s osvojováním i fixováním učiva. Učitel malotřídní školy, v rámci oddělení školy, nevyužívá pouze jedné výukové metody, ale jejich různé kombinace, s ohledem k obsahu a cílům vzdělávání v jednotlivých třídách. Metoda, která je sama o sobě skvělá, může vlivem nezkušeného učitele způsobit její bezcennost, naopak vynalézavý a kreativní učitel může z méně atraktivní metody vytvořit pro žáky poutavou a zábavnou činnost. V současné době existuje několik klasifikací základních skupin metod výuky (např. Maňáková, Mojžíšova, Linhartova, Kádnerova), ne všechny jsou zcela vhodné pro výuku na prvním stupni.

Metody výuky bychom z hlediska struktury hodiny mohli rozdělit do čtyř skupin:

1) Metody motivační – metody, které využíváme na začátku hodiny, motivování dětí k činnosti, posílení zvědavosti po novém učivu. Do této skupiny bychom mohli zařadit vyprávění, které je nejběžnější, nejefektivnější a nejjednodušší metodou v rámci výchovně vzdělávacího procesu. Další metodou je motivační dialog mezi žáky a učitelem. Takového dialogu využíváme při zjišťování míry znalostí žáků učiva. Jako motivační metodu můžeme využít rovněž demonstrace činnosti nebo předmětu.

2) Metody expoziční – metody, které nám usnadňují prezentaci učiva žákům. Pro přednes učiva využíváme monologu učitele, vysvětlování, popis, vyprávění.

V pracovních a výtvarných výchovách používáme především metodu názorně-demonstrační a pracovní, díky které učitel dosáhne očekávaného výsledku. V geometrii a matematice je efektivní metodou, pro znázornění množství a rozvíjení dětské představivosti, manipulace s předměty. Velmi oblíbenou metodou na malotřídních školách je výuka vedená formou hry či práce s knihou.

3) Metody fixační – výběr metod pro uchování učiva je důležitý pro jejich zapamatování a uchování. Jedná se o opakovací cvičení, přepis, opis.

4) Metody kontrolní – testy ústní, písemné.

Organizační formy výuky patří ke specifickým malotřídních škol. „*Organizační forma je způsob uspořádání výuky v konkrétních podmínkách určité výchovně vzdělávací situace.*“ (NEZVALOVÁ, 1998, s. 64) Obtížnější pracovní podmínky na malotřídní škole vedly učitele k hledání nových efektivnějších metod práce. Na malotřídní škole se můžeme setkávat s vyučováním individuálním, kdy jsou žáci vedeni k samostatné práci. Každý žák je nucen využít svých znalostí a dovedností ke splnění zadaného úkolu bez přímého vedení učitele. Učitel je obvykle zaměstnán výukou druhého ročníku. Její efektivita je vysoká, na druhé straně žák nemá možnost kooperace s ostatními. Této formy se využívá ve fázi fixační a kontrolní, nebo může být doplňující formou výuky hromadné. Další organizační formou je skupinová forma výuky, kdy se žáci rozdělují do několika menších skupin. Kladnou složkou je nutná spolupráce všech členů skupiny, tzn., že žádný člen není separován. Skupinové výuky se využívá především v předmětech výtvarné, pracovní výchovy, v prvouce, přírodovědě, atd. Metoda hromadná slouží učiteli k objasnění problematiky učiva třídy, kdy učitel současně vyučuje větší skupinu žáků. Tato vyučovací metoda je základem současného vyučování. Je využívána ve fázi motivační a expoziční. Všechny tři formy výuky jsou uskutečňovány v odděleních, kde dochází k častému střídání přímé činnosti učitele a samostatné práce žáků.

Zvláštním typem hromadné výuky je dnes velmi oblíbené projektové vyučování. To je uskutečňováno buď v rámci třídy, nebo na malotřídních školách v rámci celé školy. Podstatou projektového vyučování je získání informací o problematice, jejich zpracování a nalezení řešení problémů. V projektovém vyučování jsou žáci rozděleni do několika dílčích skupin a jejich úkolem je dosáhnout vytyčeného cíle. Délka programu může být stanovena na 1 vyučovací hodinu, odpoledne, měsíc či celý školní rok. Při dlouhodobějším trvání je kladeno několik dílčích cílů, kterých je v průběhu časového odstupu dosahováno. Projektové vyučování se stalo fenoménem výchovně vzdělávacího

procesu na malotřídních školách a oblíbenost vzrostla i u rodičů, kteří se mnohdy na realizaci několika z nich v průběhu školního roku svou tvořivostí aktivně podílejí.

Vzhledem k náročnosti práce učitele a hodinové dotace některých předmětů byla zavedena možnost využití rozšiřujícího vyučování, kdy si učitelé mohou zvýšit hodinovou dotaci na některé předměty a vyučovat je pro každou třídu zvlášť. Této možnosti využívají učitelé v cizích jazycích a českém jazyce.

5.3 Prostředí

Výchovně vzdělávací proces klade na malotřídní školy vysoké požadavky z hlediska nároků na prostředí. Malotřídní školy jsou vesnická stavení, která mají třídy menší než jsme zvyklí z plně organizovaných městských škol. Městské školy využívají pro výuku výtvarné, hudební, či tělesné výchovy speciální učebny, na venkovských školách se vše odehrává v kmenových třídách. Jen zřídka se setkáme se školou, která by měla vlastní výtvarný ateliér nebo počítačovou učebnu. Krizovou situací je stav, kdy škola nedisponuje vlastní tělocvičnou a tělesná výchova je uskutečňována v kmenové třídě po odsunutí lavic a dalších pomůcek. Takové vyučování nedá žákům uspokojení s předmětu a děti se na výuku netěší.

Kmenová třída je většinou rozdělena na dvě části tak, aby učitel mohl aktivně pracovat s jedním ročníkem a přitom nerušil práci ročníku druhého. Učitel využívající didaktických pomůcek, nástěnných materiálů a tabule, rozděluje celkový prostor třídy, a snaží se každému ročníku poskytnout maximální komfort, který by měl na plně organizované základní škole. V rámci své praxe jsem se setkala i s případem, kdy měl učitel barvou rozdělenou tabuli na dvě stejné poloviny. Žáci byly schopni se v ní jednoduše orientovat a nedocházelo tak ke zbytečným nedorozuměním. Efektivnost využití prostoru třídy závisí na kreativnosti a šikovnosti kantora. Příjemné a přehledné prostředí, ve kterém se žáci vzdělávají je podpůrným místem pro ně i samotného učitele.

5.4 Hodnocení

„Hodnocení v rámci vyučování chápeme jako proces neustálého poznávání a posuzování žáka, jeho vědomostí, dovedností, projevů a výkonů, ale i schopností a předpokladů, zájmů, motivů a dalších vlastností osobnosti.“ (NELEŠOVSKÁ, SPÁČILOVÁ, 1999; s. 12) V rámci hodnocení zjišťujeme efektivnost učební činnosti vzhledem k dosaženému výukovému cíli, a využíváme předem dohodnutých klasifikačních škál (známky, slovní hodnocení, jiné symboly). Hodnocení napomáhá učiteli diagnostikovat míru rozvoje žáka, utváří žákovo sebevědomí a sebehodnocení a jeho vztah k učiteli. Prostřednictvím klasifikace učitel zjišťuje schopnosti, znalosti a dovednosti žáků, jejich další možný rozvoj, a dostává zpětnou vazbu o efektivnosti zvolených didaktických postupů. Hodnocení se rovněž využívá v diagnostice učitelů či jiných odborníků (logopedů, psychologů), kteří zjišťují odchylku od normy. Další funkcí je funkce výchovná. Prostřednictvím známek dítě mění své postoje, myšlení, má odpovědnost za své učení a výsledky z něj. S tím souvisí motivace, která hraje zejména na prvním stupni důležitou roli v nadšenosti pro učení. Každé dítě, které dostane hezkou známku nebo razítko, se do školy těší, nevadí mu psát úkoly nebo číst ve slabikáři. Dítě, kterému se nedařilo a známka není moc hezká, je zachmuřené, negativní, netěší se do školy. Pro rodiče mají známky funkci informativní a podávají rodičům informace o tom, co dítěti jde a naopak, v čem by se mělo zlepšit.

Hodnocení učitele je velmi náročné, neboť neposuzuje pouze kvantitativní stránku jeho výkonu (písemné práce, testy, zkoušení), kdy může využívat předem nastavené škály hodnocení, ale hodnotí i jeho celkový řečový projev, všeobecný přehled, schopnost pracovat ve škole, kdy využívá své objektivnosti. Mezi metody hodnocení, využívané v elementárním školství, patří metoda analyticko-syntetická, kdy využíváme rozboru žakových výsledků (např. při písemné práci se jedná o rozbor gramatických, stylistických chyb). Další metodou je srovnávání žáků ve třídě z pohledu sociálního chování i znalostí. Učitel během výuky ve své třídě zná úroveň práce žáků a dokáže diagnostikovat zlepšení či zhoršení a určit hierarchické postavení žáků ve výuce. V posledních několika letech a především na malotřídních školách je velmi oblíbené slovní hodnocení. Touto metodou učitel shrnuje každý měsíc práce dítěte a vytyčuje kladné i záporné věci, které se mu povedly nebo na kterých by měl ještě zapracovat. Metoda je výhodná pro dítě, které ví, za co konkrétně je pochváleno a na co by si mělo dát pozor, neboť si je sice vědom, že jednička je nejlepší a pětka nejhorší známka, ale

brzy si nepamatuje, za co ji dostal. Rodičům pomáhá poznat své dítě i po stránce jeho specifických schopností, momentálních nedostatků a vytváří větší možnosti spolupráce mezi učitelem, rodiči a dítětem.

Hodnocení by mělo u dětí vždy vyvolávat aktivní přístup u dětí, dokázat je vhodně motivovat k další práci a dát možnost, aby i ten největší outsider mohl být úspěšný.

6 Spolupráce malotřídní školy s obcí a dalšími subjekty

Malotřídní školy jsou nedílnou součástí venkovského prostředí. Svou činností se podílí na kulturních akcích obce i celkovém společenském životě jejich občanů. Jen málokdo si dokáže představit Den matek bez vystoupení dětí a červených karafiátů nebo rozsvěcování vánočního stromu bez zpěvu žáků a dirigujícího učitele. Kromě výhod, které poskytuje škola obci, se i obec snaží škole poskytnout kvalitní zázemí, finanční prostředky pro její bezproblémové fungování, dětem nabízí exkurze po zemědělských farmách, bezplatné využití obecní knihovny či kulturního domu. Obce jsou si jako zřizovatelé většiny malotřídních škol plně vědomi odpovědnosti, kterou na sebe vážou snahou školu v obci udržet. Výše nákladů těchto škol může většinou dosáhnout až jednoho milionu korun. Tyto peníze pokrývají provozní náklady školy, jako jsou teplo, elektřina, platy nepedagogických pracovníků, aj. Obce jsou jako zřizovatelé obvykle schopny školy finančně podporovat, existují ale i takové, které na provoz školy nemají a snaží se využívat různých evropských dotací apod. Právě evropské dotace poskytují školám záchranu a umožňují jim rekonstruovat zchátralé a nevyhovující budovy, sociální zařízení, sportovní zázemí, materiální pomůcky, interaktivní tabule.

Velkým přítěžím pro obce, je dofinancování nedostatečného počtu žáků ve škole. Krajské úřady jsou sice schopny platit pedagogické pracovníky, na které dostávají příděl z MŠMT, ale otázka dofinancování žáků zůstává na obci. V tom případě se zastupitelstvo rozhoduje, jaké výhody a nevýhody má udržení školy v obci a jakými prostředky rodiče motivovat pro zvolení venkovské školy. Mezi pozitivní důvody patří snaha o oživení kulturního života, příliv mladých rodin do obce a ulehčení situace rodičům s dojížděním dětí do městské školy. Vhodnou motivací rodičů prvňáčků, kteří volí základní vzdělání pro své děti, např. peněžním příspěvkem na pomůcky nebo školu v přírodě. Snaží se pro děti pořádat akce, jako je Pálení čarodějnice, Drakiáda, výlety do Prahy, školy nabízejí řadu kroužků, které jsou většinou zdarma tak, aby dětem nabídly maximální komfort.

Kromě obce, která je nejzásadnějším subjektem spolupracujícím s obcí, se na životě školy mohou podílet různá občanská či jiná obecní sdružení, jako jsou domovy pro seniory, místní mateřská centra, farmáři, vojenské posádky apod. Ty dětem zajišťují sportovní a jiné kulturní aktivity, spolu se školou se podílí na trávení volného času žáků a pomáhají rodičům se zabezpečením bezpečí dítěti v době, kdy jsou rodiče v práci.

Mnoho malotřídních škol rovněž spolupracuje s místní mateřskou školou, kam chodí děti na různá vystoupení, v době družiny si hrají s tamními dětmi. Mateřské školy rodičům v době prázdnin pro děti první a druhé třídu nabízí možnost ji navštěvovat a tím ulehčit situaci s hlídáním dětí babičkami a jinými rodinnými příslušníky.

Nepostradatelná spolupráce je udržována s krajskými úřady a školní inspekcí. Jak jsem uvedla výše, krajské úřady rozdělují státní peníze určené na platy pedagogických pracovníků, poskytují poradenství ředitelům malotřídních škol a organizují různá školení v otázkách čerpání evropských dotací, změně zákonů apod. Školní inspekce jsou pravidelnými návštěvníky školských zařízení. Kontrolují kvalitu výchovně vzdělávacího procesu, materiální a technickou vybavenost školy i pedagogické kvality učitelů. Z výročních zpráv ČŠI vyplývá, že jsou malotřídní školy většinou bezproblémová školská zařízení s individuálním přístupem a znalostí rodinného zázemí dítěte. (Výroční zpráva ČŠI, 2007, [online]) Nedostatkem jsou nekvalifikovaní učitelé nebo učitelé v důchodovém věku a zaostalé materiální, sociální a technické zařízení. (Výroční zpráva ČŠI, 2011, [online])

Obce i samotné malotřídní školy jsou z hlediska práce s ostatními subjekty velmi výkonné a snaží se pro své žáky poskytnout maximální výhody, které jim pomohou v dosažení lepšího zázemí a prestiže.

II Empirická část

7 Vymezení výzkumného problému

Malotřídní školy patří do systému základního školství a jsou jedním z jeho organizačních typů již po několik století. Od plně organizovaných městských škol se liší především svou specifičností, kterou si uchovávají dodnes. Ne každému však vzdělávání ve spojených třídách vyhovuje. Jsou jedinci, kteří se při výuce nedokáží soustředit a nezvládají takto organizované vyučování. Ti jsou rodiči přehlašováni na městské školy, kde je výuka vedena pouze pro jednu třídu. Specifičnost práce nevyhovuje ani každému učiteli. Pedagogické práci na obci se vyhýbají především mladí učitelé, kteří se obávají náročnosti práce ve spojených třídách a neschopnosti zorganizovat si čas. Na druhé straně žáci i rodiče, kteří absolvovali vzdělávání na malotřídní škole, byli s výukou spokojeni, rádi se vrací za svými bývalými učiteli a vzpomínají na přátelské prostředí a „rodinnou“ atmosféru.

I přesto však po dobu existence malotřídních škol, docházelo k reorganizačním změnám, které přispěly k jejich rozvoji a následnému rušení. Jinak tomu není ani dnes. Malotřídní školy, především jednotřídní, jsou pro nízký počet žáků rušeny, v lepším případě spojovány s mateřskou školou. Důvodem rušení může být dlouhodobě nepříznivý vliv veřejného mínění na jejich působnost. Veřejností, která nám ovlivňuje existenci malotřídních škol, jsou rodiče, zřizovatelé či MŠMT. Rušením obec ztrácí významné postavení a kulturní stabilitu. Dlouhodobě v obci, kde chybí škola, dochází k úbytku obyvatel a zvyšování jejich průměrného věku.

Jak uvádí VALACHOVÁ (2005), necitelné rušení malotřídních škol nebere žádný ohled na potřeby malých obcí. Jak se ukázalo z předešlých let, rušení neúplně organizovaného typu školství má na rozvoj těchto obcí větší dopad, než je na první pohled zřejmé, a proto je nutné k celé této problematice přistupovat zvlášť opatrně.

8 Výzkumné šetření č. 1

8.1 Cíle výzkumné analýzy a stanovení hypotéz dotazníku č. 1

V rámci výzkumné analýzy dotazníku, zameraného na rodiče, jsem stanovila následující cíle:

1. Zjistit, zda jsou rodiče spokojeni se vzděláváním svého dítěte na malotřídní škole.
2. Zjistit, zda byli rodiče, při výběru malotřídní školy pro své dítě, ovlivněni nutností dojíždění.
3. Zjistit, zda má dítě potíže s výukou ve spojených třídách.
4. Zjistit, zda učitelé malotřídních škol, poskytují srovnatelné pedagogické kvality s učiteli městských základních škol.

Byly stanoveny následující hypotézy:

- H₁: Rodiče jsou spokojeni se vzděláváním svého dítěte na malotřídní škole, škola poskytuje plnohodnotné zázemí pro trávení volného času v družině a kroužcích.
- H₃: Dítě nemá potíže s výukou ve spojených třídách, takto organizovaná forma vyučování může být pro dítě přínosem.
- H₄: Hlavním aspektem pro volbu malotřídní školy, byla nutnost dojíždění dítěte do plně organizované základní školy.

8.2 Metodika práce

8.2.1 Zkoumaná cílová skupina

Výzkum prvního dotazníku jsem zaměřila na rodiče žáků, navštěvujících malotřídní školy v Olomouckém kraji. V rámci kraje jsem si vybrala školy jednotřídní, dvojtřídní, trojtřídní a čtyřtřídní, neboť každý typ této malotřídní školy je specifický svou organizací výchovně vzdělávacího procesu. Výzkum probíhal v lednu 2014, zúčastnilo se ho 138 rodičů žáků navštěvujících malotřídní školy v Olomouckém kraji.

8.2.2 Metodika výzkumu

Pro empirické zpracování diplomové práce jsme zvolili nestandardizovaný dotazník, který jsme na základě výše stanovených cílů a hypotéz, sami vytvořili. V dotazníku byly použity položky s uzavřenou možností odpovědi (polytomické), položky dichotomické a položky s otevřenou možností odpovědi.

Dotazník patří k frekventovaným metodám získávání dat. Jedná se o soubor předem připravených a přesně formulovaných odpovědí, na které respondent odpovídá písemně. Výhodou dotazníků je anonymita jedinců, ekonomická nenáročnost a rychlost výzkumu. (CHRÁSKA, 2007)

Dotazníkové šetření č.1 (viz příloha č.1), obsahuje celkem 15 nestandardizovaných otázek, které jsou určeny pro rodiče žáků, navštěvujících malotřídní školu v Olomouckém kraji. Dotazníky byly předávány osobně vedení školy, která je následně rozdávala rodičům, jejich návratnost byla realizována poštou. Dotazníky byly vyplňovány zcela anonymně.

Na začátku šetření bylo rozdáno celkem 188 dotazníků. Návratnost dotazníků činila 73,4% (138 dotazníků), 4 dotazníky byly z tohoto počtu vyřazeny, neboť nebyly řádně vyplněny. Zkoumanou složku tedy tvoří 134 respondentů.

Tab. 7 Dotazníkové šetření č.1

	Počet	procento
Rozdaných dotazníků	188	100%
Návratnost	138	73,4%
Nevyhovujících	4	2,1%
Zkoumaná složka	134	71,3%

Zdroj: Vlastní

8.2.3 Statistické zpracování

Odpovědi z dotazníkového šetření jsem roztřídila a data zanesla do tabulek v programu Microsoft Excel, kde jsem vypočítala absolutní a relativní četnost. Výsledky byly následně zaneseny do tabulek a grafů. V otevřených otázkách 2, 13, 15, uvádím nejčastější odpovědi respondentů bez konkrétního numerického i procentuálního zastoupení. V dotazníku jsem v otevřených otázkách rovněž citovala některé respondenty. Jejich odpovědi jsou označeny kurzívou a z důvodu anonymity nejsou uváděny zdroje, ze kterých citace pocházejí.

8.3 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole jsou prezentovány výsledky šetření. Jsou zde rozebírány jednotlivé otázky z dotazníku adresovaného rodičům žáků, kteří se vzdělávají na malotřídní škole.

8.3.1 Interpretace výsledků dotazníku č. 1

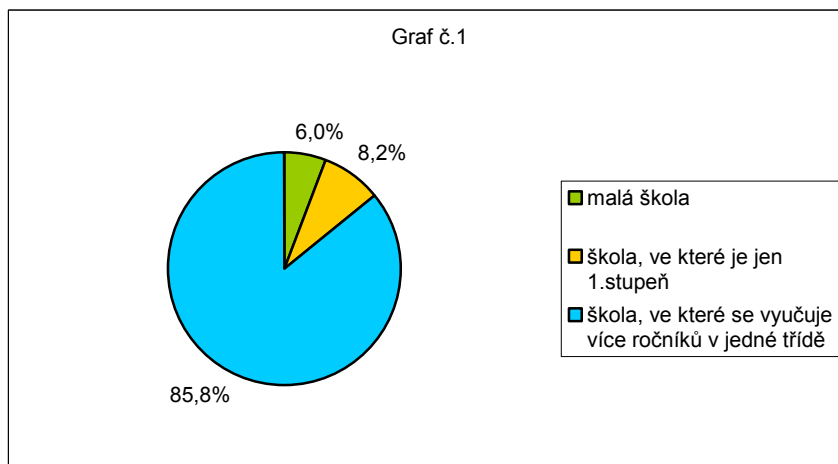
1) Co si představíte pod pojmem malotřídní škola?

Tab. 8 Orientace v pojmech

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) malá škola	8	6,0
b) škola, ve které je jen 1.stupeň	11	8,2
c) škola, ve které se vyučuje více ročníků v jedné třídě	115	85,8

Zdroj: Vlastní

Graf 1 Orientace v pojmech

Zdroj: Vlastní

Pojmosloví školské legislativy je obtížné pro učitele i laickou veřejnost. Abychom respondenty připravili na otázky ohledně vzdělávání na malotřídních školách a uvědomili si, co je to malotřídní škola, na úvod jsme použili výše uvedené otázky.

Úkolem první položky bylo zjistit, zda jsou respondenti seznámeni s pojmem malotřídní škola a zda jej správně chápou. V 86% odpovědí respondenti uvedli správnou odpověď, že se jedná o školu, kde je vyučováno více ročníků v jedné třídě. 8% odpovědělo, že se na malotřídní škole vyučují pouze žáci 1. stupně, 6% chápe malotřídní školu jako školu o malé rozloze s malými třídami.

2) Uved'te prosím 2 aspekty, které byly rozhodující při výběru malotřídní školy, kterou Vaše dítě navštěvuje.

Nejvíce uváděnou odpovědí rodičů, byla nutnost dojíždění. Dalšími uváděnými odpověďmi bylo méně žáků ve třídě, s tím je spojený i individuální přístup učitelů a lepší vztahy mezi učiteli a žáky, rodinné prostředí, znalost všech spolužáků již od mateřské školy. Nejméně se rodiče rozhodovali na základě referencí dané školy.

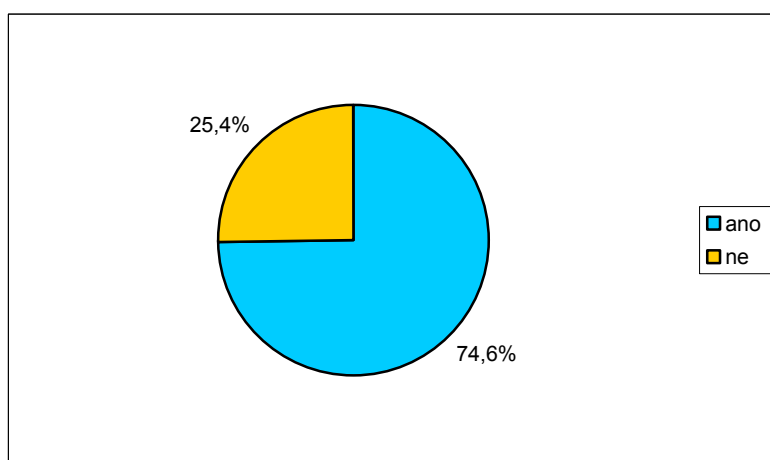
3) Bydlíte ve stejné obci, kde se nachází škola dítěte?

Tab. 9 Bydliště žáků

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	100	74,6
b) ne	34	25,4

Zdroj: Vlastní

Graf 2 Bydliště žáků

Zdroj: Vlastní

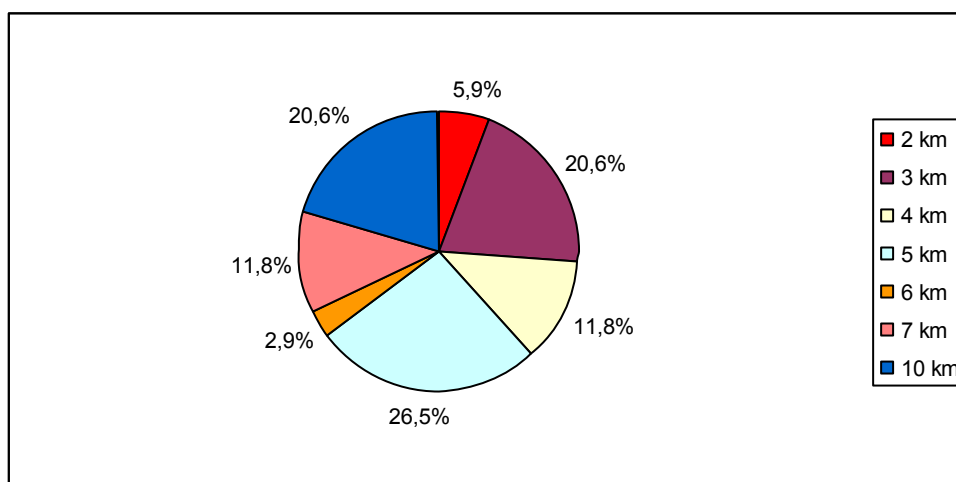
Pokud ne, kolik kilometrů dítě dojíždí a jakým dopravním prostředkem?

Tab. 10 Počet kilometrů, které žáci dojíždějí do malotřídní školy

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
2 km	2	5,9
3 km	7	20,6
4 km	4	11,8
5 km	9	26,5
6 km	1	2,8
7 km	4	11,8
10 km	7	20,6

Zdroj: Vlastní

Graf 3 Počet kilometrů, které žáci dojíždějí do malotřídní školy

Zdroj: Vlastní

Z výše uvedené položky vyplývá, že 74,6% žáků není nuceno dojíždět do malotřídní školy. V jejich obci funguje škola, která jim poskytuje vzdělávání. Do školy dojíždí 25,6% žáků.

Vzdálenost bydliště od školy je u 25% pět kilometrů, 21% deset kilometrů, u stejného počtu tři kilometry, 12% žáků dojíždí sedm a čtyři kilometry, 6% dojíždí dva kilometry a 3% šest kilometrů.

Nejčastěji užívaným dopravním prostředkem je u 24 respondentů autobus, 6 respondentů používá pro dopravu dětí auto, 4 respondenti střídají obě možnosti.

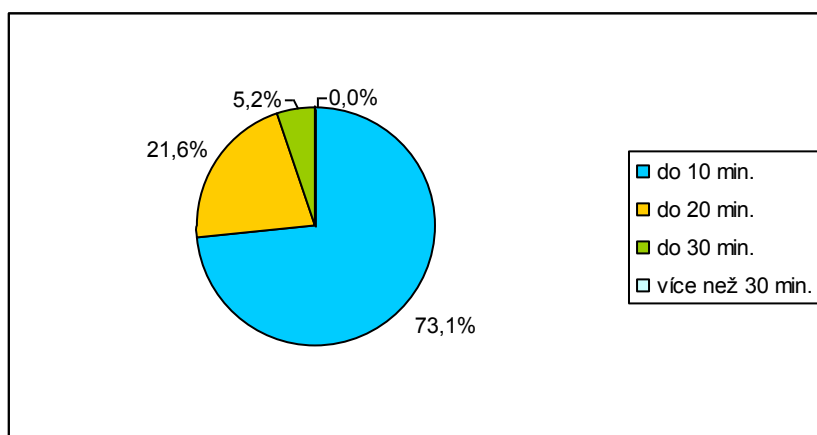
4) Kolik času dítě tráví cestou do školy?

Tab. 11 Čas strávený cestou do školy

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) do 10 min.	98	73,1
b) do 20 min.	29	21,7
c) do 30 min.	7	5,2
d) více než 30 min.	0	0

Zdroj: Vlastní

Graf 4 Čas strávený cestou do školy

Zdroj: Vlastní

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že 73,1% dětí respondentů bydlí do 10 min. od školy, 21,7% cesta do školy zabere do 20 min. a do 30 min. trvá cesta do školy 5,2% respondentům. Časová náročnost na cestu do školy je závislá na několika faktorech. V tomto případě musíme brát v potaz stáří dítěte, zda dítě chodí do školy samo, nebo je doprovázeno rodiči, kteří jej ráno popohání. Dále je důležitý i zvolený dopravní prostředek. Autem se dítě do školy dostane rychleji než běžnou autobusovou linkou. Respondenti v rámci této otázky uváděli průměrný čas, který dítěti nejčastěji zabere cesta do školy.

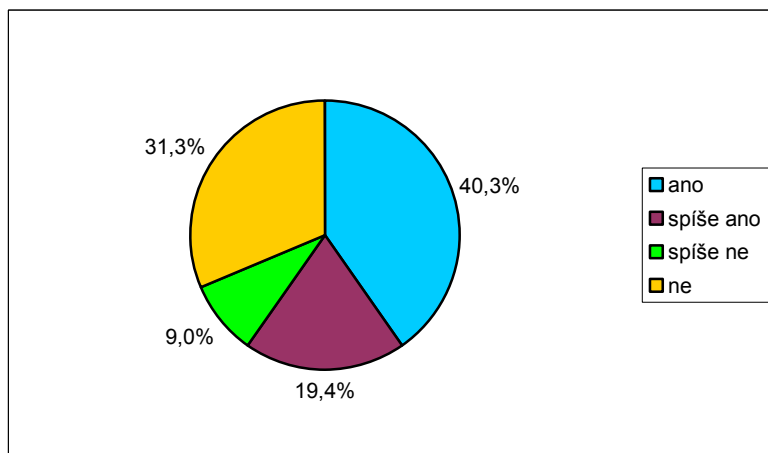
5) Bylo pro Vás hlavním aspektem při rozhodování, zda dítě vzdělávat na malotřídní škole či klasické 9-ti leté ZŠ, dojíždění?

Tab. 12 Aspekty výběru ZŠ

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	54	40,3
b) spíše ano	26	19,4
c) spíše ne	12	9,0
d) ne	42	31,3

Zdroj: Vlastní

Graf 5 Aspekty výběru ZŠ

Zdroj: Vlastní

V uvedené otázce jsme se rodičů ptali, jak podstatné pro ně bylo dojíždění svých dětí při volbě základní školy. Ve 40,3% pro ně bylo rozhodující, že docházkou do místní malotřídní školy, není dítě nuceno dojíždět. 19,4% uvedlo odpověď spíše ano, kdy se rovněž rozhodovali na základě dojíždění. 9,0% připustilo možnost i jiného aspektu, na základě kterého se rozhodli pro vzdělávání dítěte na malotřídní škole. 31,3% rodičů mělo jiný důvod pro zvolení neúplně organizované základní školy a aspekt dojíždění pro ně nebyl prioritní.

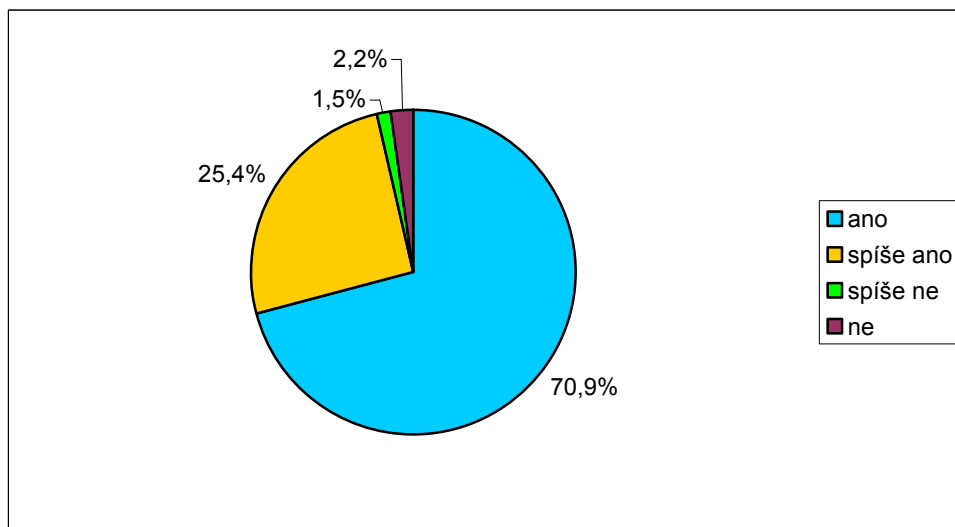
6) Myslíte si, že školní družina ve Vaší škole, poskytuje dětem dostatečné zázemí pro trávení volného času?

Tab. 13 Kvalita školní družiny na malotřídní škole

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	95	70,9
b) spíše ano	34	25,4
c) spíše ne	2	1,5
d) ne	3	2,2

Zdroj: Vlastní

Graf 6 Kvalita školní družiny na malotřídní škole

Zdroj: Vlastní

Šestá otázka byla zaměřena na spokojenost s družinou v malotřídní škole. Zajímalo nás, zda školní družina dětem poskytuje dostatečné zázemí pro trávení volného času a ulehčuje tak rodičům starost o volný čas dítěte v době, kdy končí škola. Z celkového počtu respondentů 70,9% odpovědělo, že jsou plně spokojeni s úrovní školní družiny, 25,4% je spíše spokojeno. 1,5% dotazovaných respondentů není plně spokojeno s úrovní školní družiny a požadovalo by jejich zlepšení, 2,2% rodičů nebylo vůbec spokojeno s činností školní družiny a dítě ji v současné době nenavštěvuje. Rodiče mají pro děti jiné vyžití pro trávení volného odpoledne dítěte, které jim poskytuje daleko větší komfort.

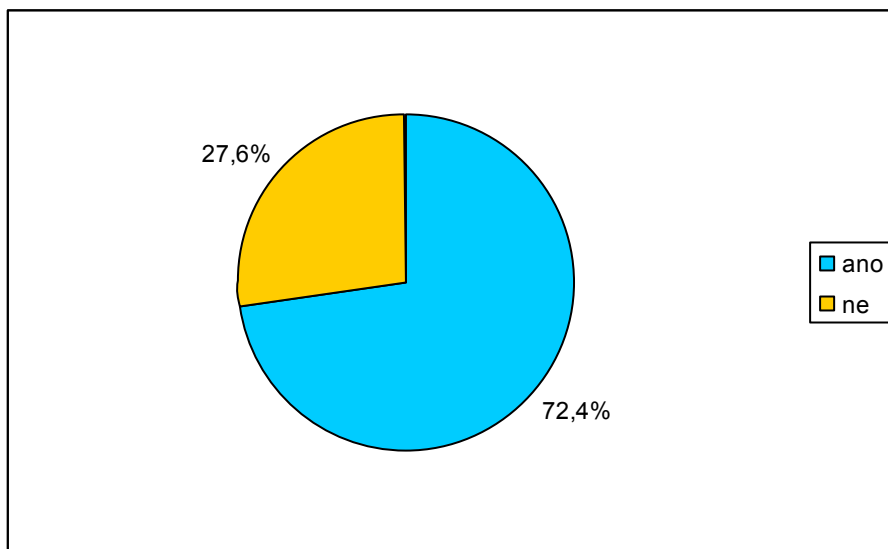
7) Navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky organizované základní školou?

Tab. 14 Návštěvnost školních zájmových kroužků

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	97	72,4
b) ne	37	27,6

Zdroj: Vlastní

Graf 7 Návštěvnost školních zájmových kroužků

Zdroj: Vlastní

V dotazníkovém šetření jsme se zajímali i o činnost školních zájmových kroužků. Jak poukázaly výsledky dotazníkového šetření, zájem o ně nás příjemně překvapil. 72,4% respondentů uvádí, že jejich dítě navštěvuje kroužky organizované základní školou. Jeden z respondentů dodává: „*kroužky na malotřídce jsou příjemným zpestřením odpoledne pro dítě, navíc jsou zcela zdarma a nemohou tak konkurovat předraženým zájmovým kroužkům ve městě, na které má peníze jen několik z nás.*“

27,4% rodičů v dotazníku uvádí, že jejich dítě kroužky ve škole nenavštěvuje. Jeden z dotazovaných komentuje následně: „*míra kroužků je jistě dobrá, avšak pro starší děti, které mají specifitější a náročnější koníčky, nedostačující.*“

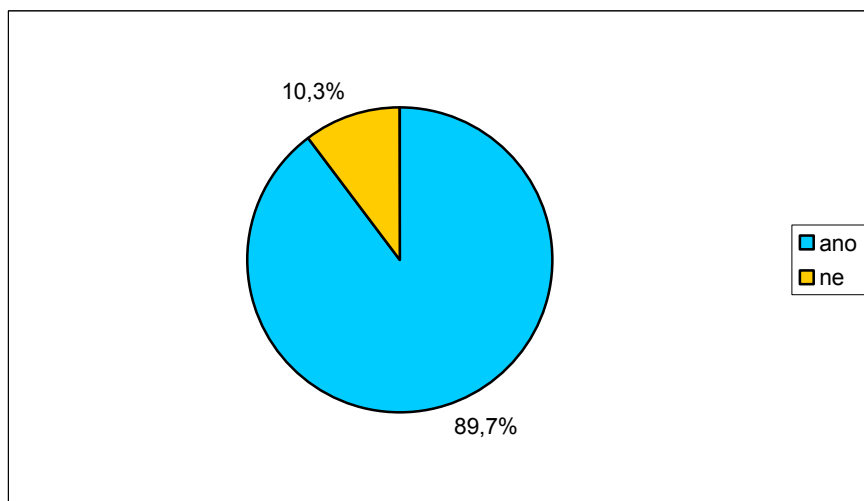
8) Jste spokojeni s úrovní kroužků organizovaných základní školou?

Tab. 15 Úroveň školních zájmových kroužků

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	87	89,7
b) ne	10	10,3

Zdroj: Vlastní

Graf 8 Úroveň školních zájmových kroužků

Zdroj: Vlastní

Tato otázka byla určena rodičům, jejichž dítě navštěvuje školní zájmový kroužek, a tudíž jsou schopni ohodnotit kvalitu poskytovaných služeb. Na malotřídních školách, kde není častá dopravní dostupnost do větších základních uměleckých škol či jiných zájmových kroužků, děti většinou navštěvují kroužky, které jim nabízí sama škola. Ředitelé se většinou snaží o rozšiřování nabídky kroužků tak, aby si v ní každý žák našel svůj zájem. Mnohdy školy spolupracují s městskými ZUŠ, které na vesnici otvírají své pobočky a nabízejí dětem hru na hudební nástroje, taneční či výtvarný kroužek. 89,7% respondentů, kterých se návštěvnost týká, je s úrovní poskytovaných kroužků spokojená, 10,3% z nich je dlouhodobě nespokojená, nebo již své dítě přehlásili do ZUŠ ve městě.

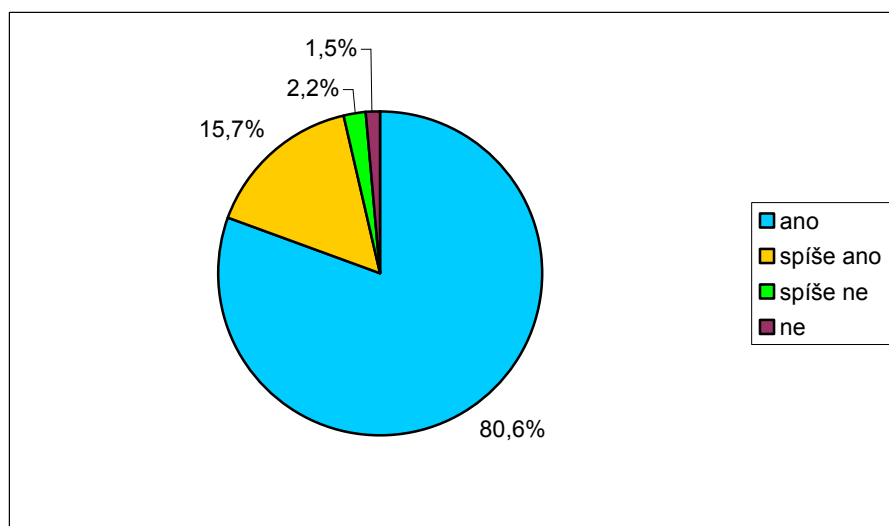
9) Myslíte si, že učitelé na malotřídní škole mají srovnatelné pedagogické kvality s učiteli na městských základních školách?

Tab. 16 Úroveň pedagogů malotřídních škol

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	108	80,6
b) spíše ano	21	15,7
c) spíše ne	3	2,2
d) ne	2	1,5

Zdroj: Vlastní

Graf 9 Kvalita pedagogů malotřídních škol

Zdroj: Vlastní

Pedagogická práce učitele na malotřídní škole je obtížná především z hlediska organizace výchovně vzdělávacího procesu. Učitelé jsou mimo přímou vyučovací činnost nuceni vést třídní agendu, podílet se na pořádání kulturních a jiných společenských akcích ve spolupráci s obcí a to i o víkendech. Rodičů jsme se zeptali na názor, zda je učitel malotřídní školy schopen poskytovat stejné pedagogické kvality jako učitel školy městské. 80,6% respondentů odpovědělo, že mají venkovští učitelé

srovnatelné kvality s ostatními učiteli. Jeden z respondentů navíc dodává: „učitelé na malotřídní škole jsou lepší.“ 15,7% rodičů uvádí odpověď spíše ano. 2,2% dotazovaných (v dotazníku se jedná o 3 rodiče), pochybují o kvalitě učitelů a 1,5% (což jsou 2 rodiče) jsou naprosto nespokojeni s prací učitelů malotřídní školy.

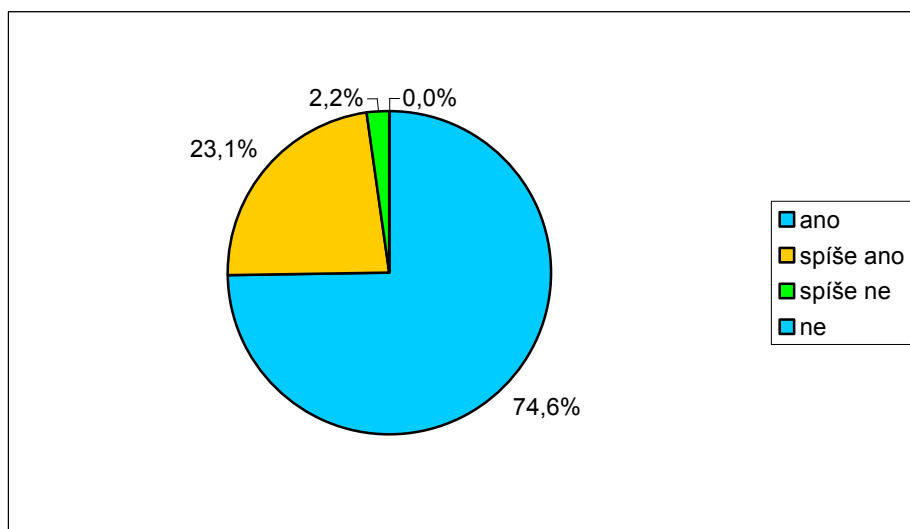
10) Je učitel Vašeho dítěte rádcem pro průběh jeho vzdělávání, máte v něm důvěru?

Tab. 17 Vztah učitel – žák

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	100	74,6
b) spíše ano	31	23,1
c) spíše ne	3	2,3
d) ne	0	0

Zdroj: Vlastní

Graf 10 Vztah učitel – žák

Zdroj: Vlastní

Desátá otázka navazuje na předcházející, která se týkala pedagogických kvalit učitele malotřídní školy. Schopnosti učitele vést účinně vyučovací hodinu, dokázat žáky podnětně motivovat k další práci, souvisí i se vztahem učitel – žák. Oblíbenost či neoblíbenost učitele žáci interpretují doma a rodiče od nich přebírají zkreslené představy o chování učitele ve třídě, jeho schopnosti děti něco naučit a podat jim výuku záživnou formou. Rodiče jsou na základě této představy a vlastních zkušeností s učitelem, při osobních kontaktech a třídních schůzkách či jiných příležitostech, schopni zhodnotit zájem učitele o žáky a rozhled v pedagogickém směru.

74,6% dotazovaných rodičů pokládá učitele za rádce a pomocníka ve vzdělávání svého dítěte. 23,1% uvádí odpověď spíše ano, 2,3% částečně pochybuje o spolupráci učitele s rodičem. Žádný z dotazovaných úplně nezavrhl možnost důvěry v učiteli.

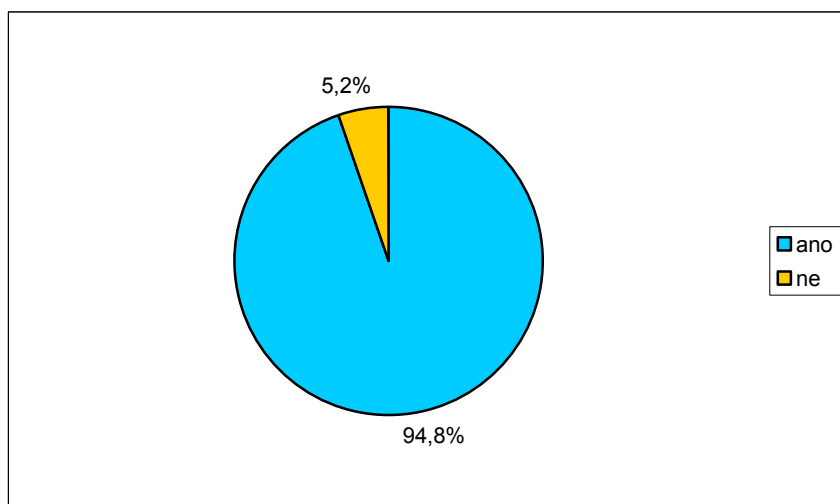
11) Navštěvuje Vaše dítě třídu, ve které se vyučuje více ročníků?

Tab. 18 Vzdělávání žáků ve spojené třídě

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	127	94,8
b) ne	7	5,2

Zdroj: Vlastní

Graf 11 Vzdělávání žáků ve spojené třídě

Zdroj: Vlastní

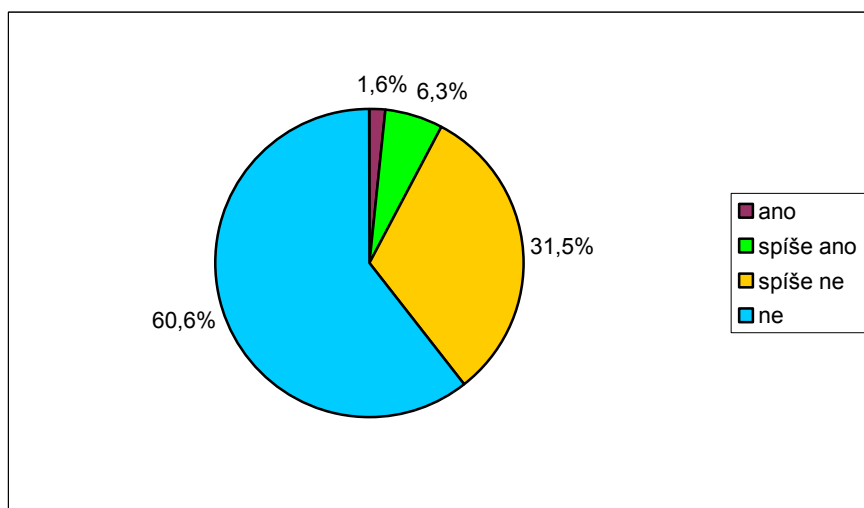
Pokud ano, má dítě potíže při výuce ve spojených třídách?

Tab. 19 Potíže při výuce ve spojených třídách

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	2	1,6
b) spíše ano	8	6,3
c) spíše ne	40	31,5
d) ne	77	60,6

Zdroj: Vlastní

Graf 12 Potíže při výuce ve spojených třídách

Zdroj: Vlastní

V dotazníkovém šetření nás zajímalo, kolik žáků navštěvuje třídu, ve které se vyučuje více ročníků současně. Pro empirickou část jsem zvolila malotřídní školy s různým organizačním členěním, od jednotřídních až po vícetřídní. Rodiče žáků, navštěvujících malotřídní školu, se většinou obávají právě spojené výuky, ve které by jejich dítě mohlo mít potíže. Proto jsme se v druhé části otázky rovněž zaměřili na přítomnost případných problémů v tomto typu školy.

Ze získaných informací jsme zjistili, že 94,8% všech žáků, navštěvujících malotřídní školu, je vyučováno ve spojených třídách. Pouze 5,2% (což činí 7 žáků) je

vzděláváno ve třídě oddělené. Oddělenou třídou je většinou první ročník základní školy, který je pro dítě nejnáročnější a potřebuje klidné a ničím nerušené prostředí pro rozvoj koncentrace dítěte ve vyučovací hodině.

Z 94,8% žáků, kteří jsou vyučováni ve spojených třídách má 1,6% (což jsou 2 žáci) potíže s výukou, 6,3% respondentů uvedlo spíše ano.

31,5% respondentů připouští možný výskyt potíží, které by mohly vzniknout, 60,6% respondentů u svých dětí absolutně vylučuje jakékoliv potíže, spojené se vzděláváním dítěte ve spojené třídě.

Mezi kladné aspekty takto organizovaného vyučování, které rodiče v dotazníkovém šetření uvedli, patří málo žáků ve třídě, žáci jsou schopni se od sebe učit navzájem, starší jsou tolerantnější vůči potřebám mladších žáků.

Oponovanými odpověďmi byla malá časová dotace vyučujícího na každou třídu, žáci jsou rozptylováni výukou druhé třídy.

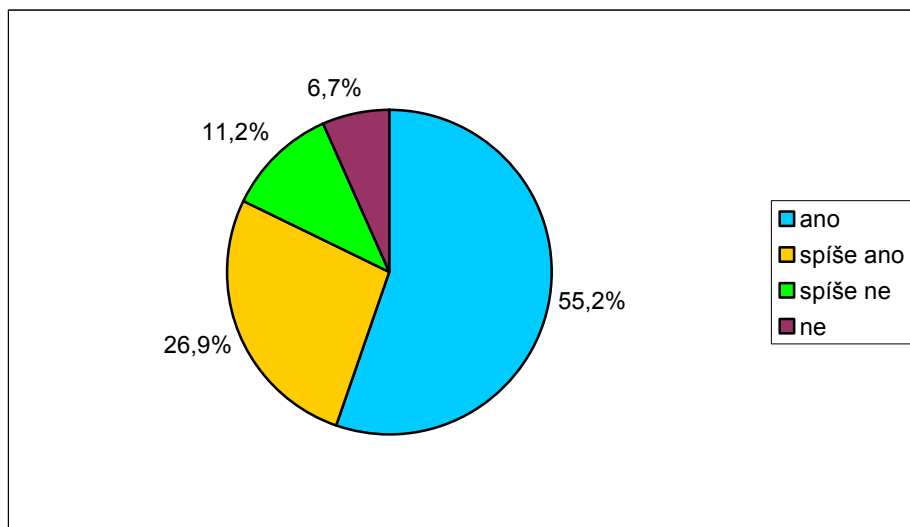
12) Potřebovala by ZŠ dotace např. na zateplení budovy, didaktické pomůcky, nové vybavení?

Tab. 20 Názory rodičů na poskytování dotací škole

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	74	55,2
b) spíše ano	36	26,9
c) spíše ne	15	11,2
d) ne	9	6,7

Zdroj: Vlastní

Graf 13 Názory rodičů na poskytování dotací škole

Zdroj: Vlastní

V teoretické části jsme si uvedli, že poskytování finančních prostředků malotřídním školám, je ve srovnání se školami městskými nedostačující. Malotřídní školy poskytují vzdělávání v nevyhovujících, nmoderních budovách, které by potřebovaly vnější i vnitřní úpravy. V současné době je velkým trendem všech školských zařízení vlastnit interaktivní tabule. Ne každá malotřídní škola si interaktivní tabuli může dovolit. Zatímco na městské škole je tabule k dispozici téměř všem třídám individuálně, malotřídní škola je naopak ráda za jednu tabuli pro celou školu. Výše dotací je záležitostí především zřizovatele, který na základě svých možností a také zájmu rodičů o danou školu poskytne určitou výši. Rodičů jsme se proto zeptali, jak oni sami vnímají finanční potřebnost dané školy. Z výzkumu nám vyšlo, že 55,2% respondentů souhlasí s poskytováním dotací, pokládá je za důležité. 26,9% rodičů uvedlo odpověď spíše ano, naopak 11,2% odpovědělo spíše ne a 6,7% rodičů uvádí, že současný stav školy je dostačující a škola žádné dotace nepotřebuje.

13) Co se změnilo ve školních povinnostech, vybavení školy, kterou jste navštěvovali jako děti vy sami, a školními léty, které prožíváte s Vaším dítětem v dnešní době?

Školní povinnosti, které měli naši rodiče nebo my samotní, nelze srovnávat s těmi, které musí plnit dnešní děti. V každé době dochází k obměňování některých zákonitostí výuky, metod, forem, postupů práce. Dříve byla výuka realizována prostřednictvím sešitu a tabule, učitel byl v pozici přednášejícího. Dnes se kantoři snaží o využití počítačové techniky, vedou s dětmi cílené rozhovory, kterými se žáci učí rozpoznat problematiku a určit dílčí cíle pro její vyřešení.

V rámci této položky bych si dovolila citovat několik respondentů, kteří výstižně charakterizují rozdíly mezi dobou před dvaceti až třiceti lety a současností.

„V povinnostech moc rozdíl nevidím, ve vybavení 30 let technického pokroku.“

„Děti mají lépe zařízené třídy, jejich vzdělávání je daleko zajímavější.“

„Větší nárok na zvládnutí učiva, IT technika ve školách – dříve nebylo. Daleko lepší přístup pedagogů k žákovi.“

„Školy jsou modernější, učebnice barevnější, děti mají daleko větší možnosti dalšího vzdělávání, zároveň je na ně kladena větší náročnost.“

Jeden z respondentů tuto otázku shrnul jednou výstižnou větou: *„VŠECHNO!“*

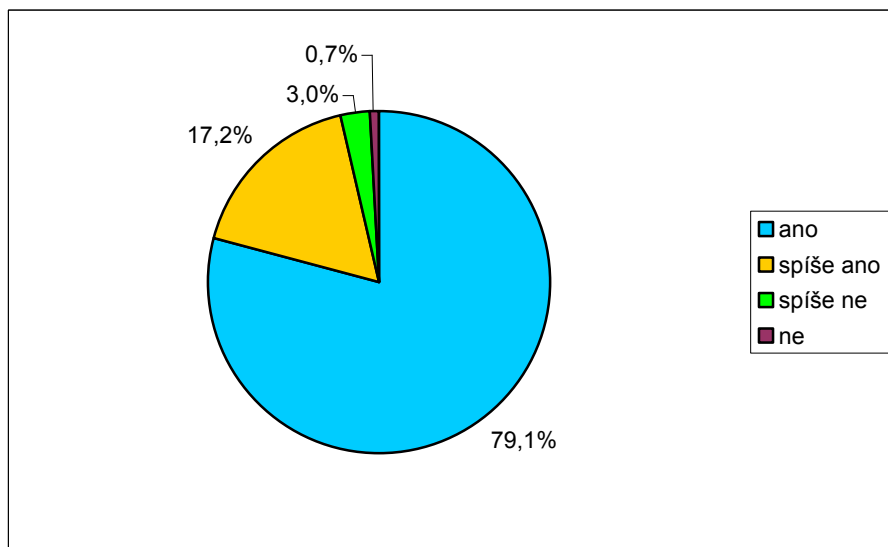
14) Jste spokojeni se školou, kterou Vaše dítě navštěvuje?

Tab. 21 Spokojenost s výběrem školy

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
a) ano	106	79,1
b) spíše ano	23	17,2
c) spíše ne	4	3,0
d) ne	1	0,8

Zdroj: Vlastní

Graf 14 Spokojenost s výběrem školy

Zdroj: Vlastní

Otázka č. 14 v dotazníkovém šetření zkoumala, zda jsou respondenti spokojeni s výběrem školy. Většina, tedy 79,1% rodičů uvedlo absolutní spokojenost, 17,2% je spíše spokojeno. Naopak 3,0% (což odpovídá 4 respondentům) je se školou spíše nespokojeno a 0,8% (tedy 1 respondent) je absolutně nespokojen s výběrem malotřídní školy. Spokojenost či nespokojenost s výběrem dané školy je ovlivněna možností výběru jiné, avšak vzdálenější školy. Rodiče proto vybírají schůdnější, časově i ekonomicky náročnější volbu, která pro jejich dítě není zcela výhodná, ale na druhé straně pro rodinný rozpočet i časové možnosti obou rodičů nejpříjemnější.

15) Pár větami prosím charakterizujte školu, kterou Vaše dítě navštěvuje.

Na závěr celého dotazníku si dovoluji citovat dvě charakteristiky malotřídní školy anonymních respondentů.

„Školu navštěvuje 36 dětí od 1. do 5. třídy. V první třídě je 7 žáků, kteří jsou vyučováni samostatně, spojené jsou třídy 2.,3. a 4.,5. Dcera velmi ráda školu navštěvuje a je velmi

spokojená. Zná děti ze všech ročníků a má s nimi dobré vztahy. Paní učitelka se dětem věnuje a vyučuje i formou projektů. Jsem velmi ráda, že taková škola v naší vesnici je.“

„Krásná, stará škola, opravená, barevná, klidné, nestresové prostředí. Učitelky berou maximální ohled na individualitu dítěte. Rodinné prostředí spojené i s mateřskou školou. Pro vývoj mých dětí zhruba od 6-11 let ideální. Děkuji za možnost mít děti blízko, i já se cítím klidnější.“

8.4 Ověření a platnost hypotéz, shrnutí výsledků šetření

8.4.1 Ověřování platnosti stanovených hypotéz

H₁: Rodiče jsou spokojeni se vzděláváním svého dítěte na malotřídní škole, škola poskytuje plnohodnotné zázemí pro trávení volného času v družině a kroužcích.

Kvalitu vzdělávání a poskytování plnohodnotného prostředí na malotřídních školách zkoumají otázky dotazníkového šetření č. 6,7,8,9 a 14. Na základě odpovědí z otázky č.14 lze konstatovat, že 79,1% respondentů je plně spokojeno s výběrem malotřídní školy a 17,2% rodičů je spíše spokojeno. V otázce č.6 jsme se dotazovali, zda školní družina poskytuje kvalitní zázemí pro trávení volného času dětí. 70,9% dotazovaných odpovědělo, že školní družina na malotřídní škole poskytuje kvalitní zázemí pro trávení volného času dětí v době před školou a po škole. 25,4% z celkové počtu rodičů odpovědělo, že spíše poskytuje. S aktivitami malotřídních škol a trávením volného času dětí je spojena i možnost využití zájmových kroužků. 72,4% rodičů využívá nabídky zájmových kroužků, které škola poskytuje, 89,7% z nich je s jejich úrovní spokojeno. Na základě položené otázky č. 9 převážná část respondentů, tj 80,6% odpověděla, že učitelé působící na malotřídních školách mají srovnatelné kvality s učiteli na školách městských. 15,7% z nich uvedlo odpověď spíše ano.

Na základě těchto převážně kladných ohlasů respondentů se vzděláváním svého dítěte na malotřídní škole a kvalitou poskytovaného zázemí pro trávení volného času můžeme potvrdit pravdivost hypotézy.

H₂: Dítě nemá potíže s výukou ve spojených třídách, takto organizovaná forma vyučování může být pro dítě přínosem.

Odpověď na pravdivost třetí hypotézy nám poskytuje otázka č. 11.

Z 94,6% respondentů, jejichž děti jsou vzdělávány ve spojených třídách, 60,6% uvedlo, že jim tato forma výuky nečiní žádné potíže, u 32,5% žáků problémy spíše nejsou. Rodiče na obranu vyučování ve spojených třídách uvádí, že je tato forma výuky naučí samostatnosti, děti jsou schopny pochytit učivo strašního ročníku.

Z výrazně převažujících výsledků vyplývá, že hypotézu lze považovat za pravdivou, její pravdivost nelze vyvrátit.

H₃: Hlavním aspektem pro volbu malotřídní školy, byla nutnost dojíždění dítěte do plně organizované základní školy.

Dojíždění je bezesporu jedním z hlavních aspektů, které mohou ovlivnit volbu rodičů při výběru školy. Zejména ve vzdálenějších oblastech, kde je nedostatečná dopravní dostupnost, je výběr místní malotřídní školy jediným možným řešením. S dojížděním souvisí i čas, který dítě stráví cestou do školy. Vzhledem k tomu, že se jedná o děti mladšího školního věku, většinou jsou doprovázeni rodiči.

Tuto hypotézu nám potvrzuje otázka č. 4 a 5. V rámci čtvrté otázky jsme se dotazovali, kolik času dítěti zabere cesta do školy. 73,1% respondentů uvádí, že cesta do školy dítěti trvá v průměru do 10 minut. 21,7% respondentů uvádí cestu do 20 min. a 5,2% do 30 min. Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že žáků, kteří dojíždějí do školy je minimální počet. Rodiče ve většině případů volí malotřídní školu v obci.

Pátá otázka dotazníkového šetření, je přímo zaměřena na aspekt dojíždění. 40,3% rodičů uvedlo, že hlavním aspektem pro výběr malotřídní školy bylo dojíždění. 19,4% uvádí odpověď spíše ano.

Z výše uvedených výsledků dotazníkového šetření je tedy možné tvrdit, že je hypotéza pravdivá.

8.4.2 Shrnutí výsledků

Dle dotazníkového šetření lze konstatovat, že všechny výše uvedené hypotézy splnily naše očekávání. Rodiče jsou s volbou malotřídní školy spokojeni, škola poskytuje podnětné prostředí a je kvalitativně srovnatelná s plně organizovanými městskými školami. Škola se snaží dětem zajistit zájmové kroužky i školní družinu. Hlavním aspektem pro výběr místní školy je dojíždění. Děti nejsou nuceny cestovat do vzdálenějších škol, pro rodiče to znamená úlevu z rodinného rozpočtu a snížení obav o dítě. Z grafů rovněž vyplývá, že jsou rodiče spokojeni s pedagogickým sborem, mají k němu důvěru. Nedostatky však vidí především ve vybavenosti škol a celkovém vzhledu budovy.

9 Výzkumné šetření č.2

9.1 Cíle výzkumné analýzy a stanovení hypotéz dotazníku č.2

V rámci výzkumného šetření, zameřeného na zřizovatele malotřídních škol, jsem stanovila následující cíle:

1. Zjistit, zda přítomnost malotřídní školy v obci, ovlivnila příliv nových obyvatel.
2. Zjistit, zda se škola podílí na kulturních akcích obce.
3. Zjistit, zda byly v posledních pěti letech malotřídní škole poskytnuty dotace z evropských či krajských fondů.
4. Zjistit, zda obec motivuje rodiče prvňáčků pro výběr místní školy.

Byly stanoveny následující hypotézy:

H₁: Přítomnost malotřídní školy v obci ovlivnila příliv nových obyvatel, došlo ke snížení věkového průměru obyvatel.

H₂: Obec ve spolupráci se školou pořádá kulturní akce, mezi obyvateli patří k hojně navštěvovaným.

H₃: ZŠ byly v posledních pěti letech poskytnuty dotace z evropských či jiných mimoobecních fondů na opravu budovy školy či její materiální vybavenost.

H₄: Obec motivuje rodiče pro výběr místní školy.

9.2 Metodika práce

9.2.1 Zkoumaná cílová skupina

Výzkum druhého dotazníku je zaměřen na zřizovatele malotřídních škol, kterými jsou obce, v jednom případě se jedná o Magistrát města Olomouce.

Výzkum byl realizován v lednu 2014, zúčastnilo se ho 13 zřizovatelů malotřídních škol z Olomouckého kraje.

9.2.2 Metodika výzkumu

Pro empirické zpracování diplomové práce jsme zvolili nestandardizovaný dotazník, který jsme na základě výše stanovených cílů a hypotéz, sami vytvořili. V dotazníku bylo použity položky s uzavřenou možností odpovědi (polytomické), položky dichotomické a škálové, položky s otevřenou možností odpovědi.

Dotazník patří k frekventovaným metodám získávání dat. Jedná se o soubor předem připravených a přesně formulovaných odpovědí, na které respondent odpovídá písemně. Výhodou dotazníků je anonymita jedinců, ekonomická nenáročnost a rychlost výzkumu. (CHRÁSKA, 2007)

Dotazníkové šetření č. 2 (viz příloha č. 2) zahrnuje 12 nestandardizovaných otázek. Cílovou skupinou jsou zřizovatelé malotřídních škol a jejich rozesílání i návratnost byly prováděny prostřednictvím elektronické pošty. V tomto případě se nejedná o zcela anonymní formu dotazníku. V rámci zachování diskrétnosti poskytovaných dat se v empirické části práce o žádném konkrétním zřizovateli záměrně nezmíníme. Na začátku šetření bylo rozesláno 24 dotazníků. Návratnost dotazníků činila 54,2%.

Tab. 22 Dotazníkové šetření č.2

	Počet	Procento
Rozeslaných dotazníků	24	100
Návratnost	13	54,2
Nevyhovujících	0	0
Zkoumaná složka	13	54,2

Zdroj: Vlastní

9.2.3 Statistické zpracování

Odpovědi z dotazníku jsem roztrídila a data zanesla do tabulek v programu Microsoft Excel, kde jsem vypočítala absolutní a relativní četnost. Výsledky byly následně zaneseny do tabulek a grafů. V otevřených otázkách č. 3,5,8, uvádím nejčastější odpovědi respondentů bez konkrétního numerického i procentuálního zastoupení. V dotazníku jsem v otevřených otázkách rovněž citovala některé respondenty. Jejich odpovědi jsou označeny kurzívou a z důvodu anonymity nejsou uváděny zdroje, ze kterých citace pocházejí.

9.3 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole jsou prezentovány výsledky šetření. Jsou zde rozebírány jednotlivé otázky z dotazníku adresovaného zřizovatelům malotřídních škol.

9.3.1 Interpretace výsledků dotazníku č. 2

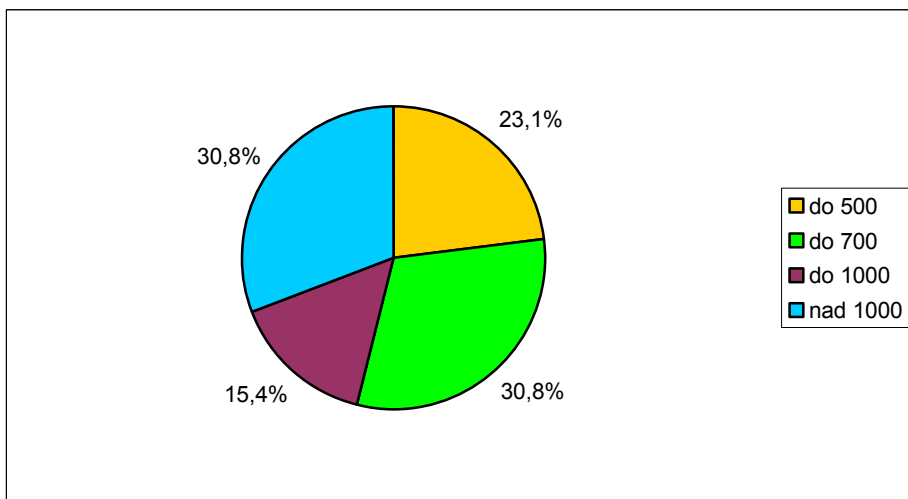
1) Kolik má obec stálých obyvatel?

Tab. 23 Počet obyvatel obce

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
do 500	3	23,1
do 700	4	30,8
do 1000	2	15,3
nad 1000	4	30,8

Zdroj: Vlastní

Graf 15 Počet obyvatel obce

Zdroj: Vlastní

V první otázce jsme se zřizovatelů ptali na počet obyvatel obce. Množství obyvatel souvisí s existencí malotřídní školy na vesnici. Čím více má obec obyvatel, tím je pravděpodobnější, že je rovněž zřizovatelem školy. Z dotazníku je patrné, že 30,8% dotazovaných obcí má nad 1000 obyvatel, 15,4% do 1000 obyvatel. Velké zastoupení mají rovněž obce s maximálně 700 obyvateli, které zaujímají 30,8% a obce do 500 obyvatel, kterých je 23,1% z dotazovaných respondentů. S počtem obyvatel souvisí i výše poskytovaných dotací obcím od krajů a ministerstev.

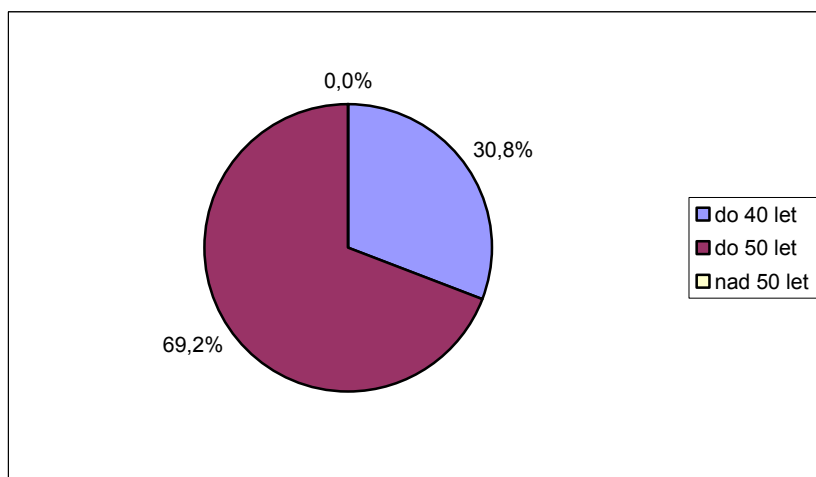
2) Jaký je průměrný věk obyvatel obce?

Tab. 24 Průměrný věk obyvatel obce

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
do 40 let	4	30,8
do 50 let	9	69,2
nad 50 let	0	0

Zdroj: Vlastní

Graf 16 Průměrný věk obyvatel obce

Zdroj: Vlastní

V otázce č. 2 jsme se zřizovatelů ptali na průměrný věk obyvatel obce. Přítomnost malotřídní školy v obci může zapříčinit příliv nových mladých rodin, které průměrný věk obce snižují a přivádí do obce nové trendy současného života a bydlení. Z dotazníkového šetření nám vyplývá, že 69,2% udržuje průměrnou věkovou hranici obyvatel do 50 let. Jedná se o obyvatele produktivního věku. 30,8% obcí má věkovou hranici do 40 let.

3) Z jakého důvodu je pro Vás důležité udržet školu v obci?

Nejčastějšími odpověďmi respondentů byla skutečnost udržet kulturní život obce. Přítomnost školy v obci znamená příliv nových rodin, které ožíví společenský ráz, obce tím získá i vyšší finanční prostředky a jakousi prestiž. Finanční prostředky poskytují i obce, které mají ve svém obvodu děti, jež navštěvují malotřídní školu v sousední vesnici. Jeden z dotazovaných zřizovatelů uvádí následující: „*Malotřídní škola je základní podmínka pro život mladých lidí.*“

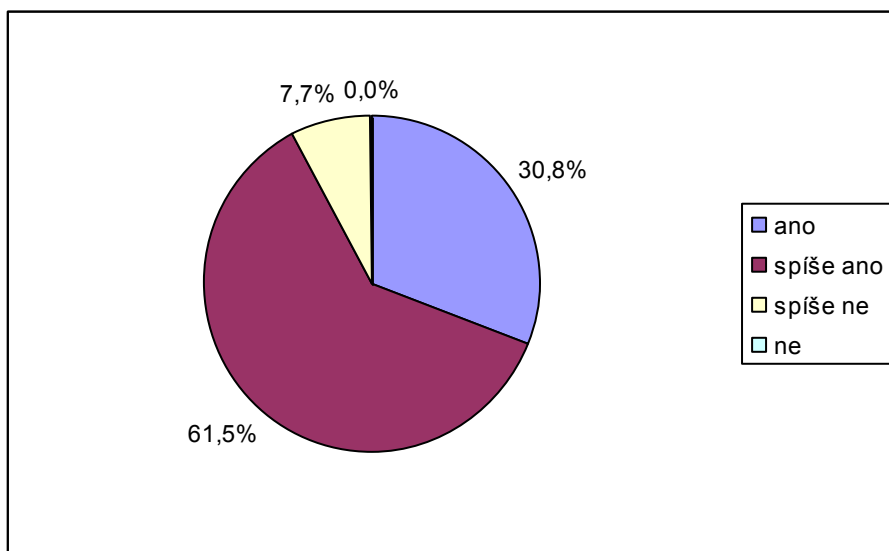
4) Ovlivnil faktor, že je v obci fungující škola, příchod nových obyvatel?

Tab. 25 Vliv přítomnosti školy na příliv nových obyvatel

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
ano	4	30,8
spíše ano	8	61,5
spíše ne	1	7,7
ne	0	0

Zdroj: Vlastní

Graf 17 Vliv přítomnosti školy na příliv nových obyvatel

Zdroj: Vlastní

Otázka č. 4 pojednává o skutečnosti, zda přítomnost školy v obci, má vliv na příliv nových obyvatel. Je zřejmé, že obce, které mají kulturní, společenskou či jinou využitelnost, jsou z hlediska příchodu nových obyvatel ve výhodě. Mladí lidé se v dnešní době nestěhují do velkých rušných měst, ale hledají klidné venkovské prostředí, které současně nabízí i možnosti srovnatelné s městem. Z výzkumného šetření vyplývá, že 30,8% zřizovatelů vidí hlavní příčinu v přílivu mladých lidí právě v přítomnosti malotřídní školy v obci, 61,5% zřizovatelů uvádí odpověď spíše ano, 7,7%

respondentů si je vědomo i jiných aspektů, které stěhování mladých lidí do vesnic může ovlivnit.

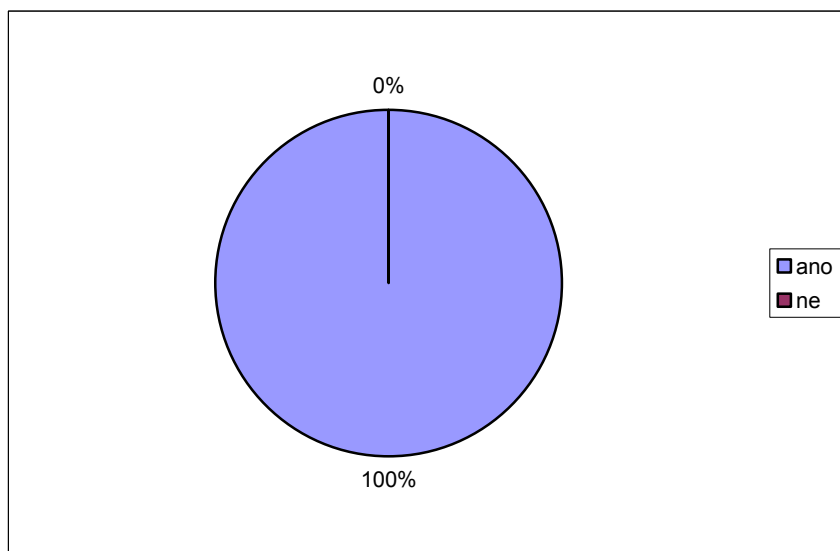
5) Pořádá obec ve spolupráci se školou kulturní či jiné akce?

Tab. 26 Kulturní akce

Odpořed'	absolutn' četnost (n)	relativn' četnost (%)
ano	13	100
ne	0	0

Zdroj: Vlastn'

Graf 18 Kulturn' akce

Zdroj: Vlastn'

Kulturn' akce pořádané obc' a školou jsou d'ležit' zejména pro zapojen' rodičů a obyvatel obce a zvyšen' jejich z'jmu o d'ni ve škole. Škola t'ímto poukazuje na schopnosti sv'ch žáků a učitelů, jejich kvality i předpoklady. V dotazníkovém šetření uvedlo 100% respondentů, že se školou pořádá akce jako je např. Vítání paní Zimy, vítání občánků, Školní akademie, Den matek, Adventní koncert, Drakiáda, Halloween, Májová veselice a mnoho dalších. Vystupování na kulturních akcích je chloubou školy i samotných rodičů, kteří se mohou přesvědčit o šikovnosti svého dítěte.

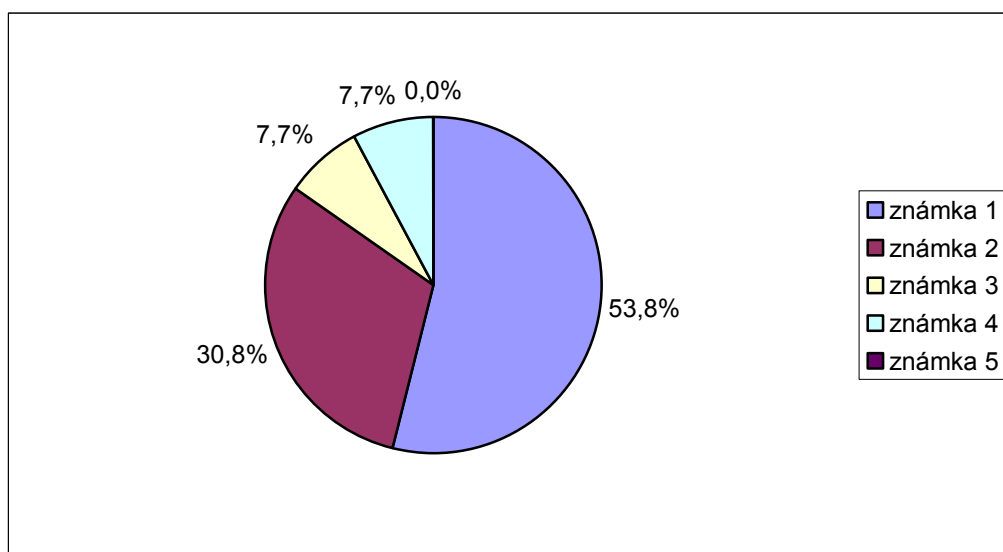
6) Jakou známkou byste ohodnotili návštěvnost těchto akcí?

Tab. 27 Hodnocení návštěvnosti akcí

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
1	7	53,8
2	4	30,8
3	1	7,7
4	1	7,7
5	0	0

Zdroj: Vlastní

Graf 19 Hodnocení návštěvnosti akcí

Zdroj: Vlastní

V otázce č. 6 nás zajímalo, jakou úspěšnost mají pořádané akce. Kulturní akce, které jsou pořádané mateřskými či základními školami mají obvykle vysokou návštěvnost, především z řad rodičů a dalších rodinných příslušníků dětí, které na akci vystupují. Je zřejmé, že jsou rodiče výkonem svých dětí nadšeni a vystoupení považují za zdařilé. Nás však zajímal čistě objektivní názor zřizovatele, který se většinou podílí na organizaci akce nebo na ni finančně přispívá. 53,8% dotazovaných uvedlo, že

kulturní akce jsou na velmi dobré úrovni a ohodnotilo je známkou 1. Známkou 2 hodnotilo 30,8% zřizovatelů a známkou 3 a 4 7,7% zřizovatelů (což je 1 zřizovatel).

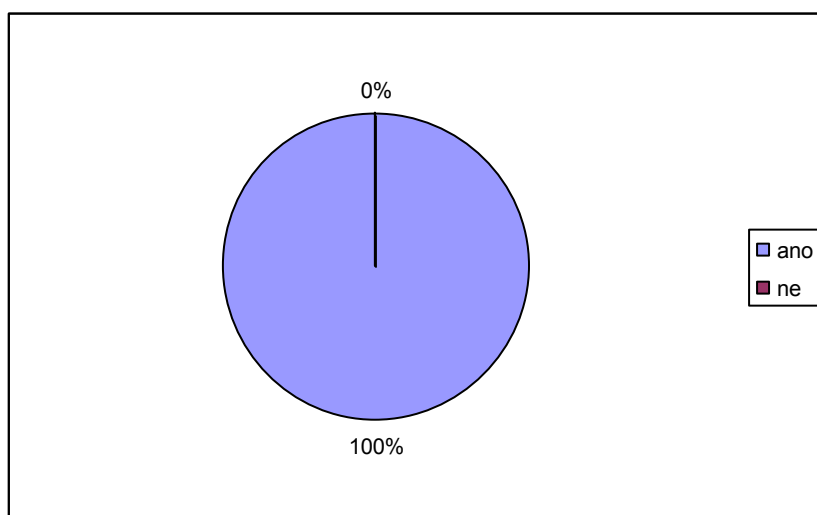
7) Je v obci mateřská škola?

Tab. 28 Přítomnost mateřské školy v obci

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
ano	13	100
ne	0	0

Zdroj: Vlastní

Graf 20 Přítomnost mateřské školy v obci

Zdroj: Vlastní

Mateřská škola je přítomna téměř ve všech obcích, nezávisle na přítomnosti základní školy. Obce se snaží nejmenším dětem i jejich rodičům poskytnout maximální komfort v dostupnosti předškolního vzdělávání, které není tak finančně náročné jako udržování malotřídní školy. V otázce č. 7 jsme zjišťovali, kolik dotazovaných zřizovatelů, kromě malotřídní školy, poskytuje možnost vzdělávání i ve škole mateřské. Ze všech respondentů byla 100% odpověď ano. Z tohoto výsledku můžeme usoudit, že

existence samostatných mateřských škol je v obci možná, avšak existence pouze škol malotřídních v obci je raritou.

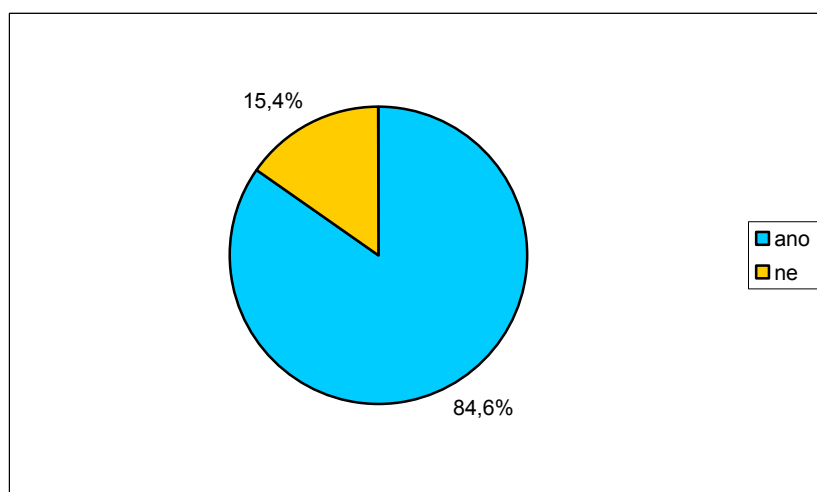
8) Byly ZŠ v posledních 5-ti letech poskytnuty dotace z EU fondů, krajských programů?

Tab. 29 Poskytování dotací ZŠ

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
ano	11	84,6%
ne	2	15,4%

Zdroj: Vlastní

Graf 21 Poskytování dotací ZŠ

Zdroj: Vlastní

Dotace jsou jedním z hlavních zdrojů příjmu malotřídních škol. Díky finančním prostředkům z evropských, krajských či jiných fondů, se modernizují školní budovy, školy jsou vybavovány pokrokovějším technickým vybavením, jako jsou interaktivní tabule, počítače, dataprojektory a jiné. Z dotačních fondů probíhá výstavba nového sportovního zázemí, které slouží žákům školy i široké veřejnosti. Učebny jsou vybavovány novými didaktickými pomůckami, které usnadní práci učitele a oživí výuku žákům. V 8. otázce jsme se zřizovatelů ptali, zda byly škole v posledních 5-ti letech

poskytovány dotace. 84,6% respondentů uvedlo, že škola dotace získala. 15,4% respondentů uvedlo, že dotace zatím nezískala z důvodu nevyhovění žádosti nebo jejich žádosti bylo vyhověno, avšak peníze škola zatím neobdržela. Dosažení dotací je především zásluhou ředitelů škol, kteří jsou při výběrových řízeních ohledně dotací nuceni plnit nejrůznější kritéria a realizovat dílčí programy, které brzdí výuku žáků i učitelů.

9) Můžete-li, uveďte prosím výši roční dotace, kterou obec ZŠ poskytuje.

Obec poskytuje dotace ze svého obecního rozpočtu, tyto peníze slouží na provozní náklady, platy nepedagogických pracovníků a mimořádné výdaje, jako je vybavení školní kuchyně, doplatek za elektřinu apod. Výše dotací je podmíněna počtem žáků školy a náklady na provoz školy z minulých let. V dotazníkovém šetření zřizovatelé uváděli částku od 600.000,- do 1 600 000,-.

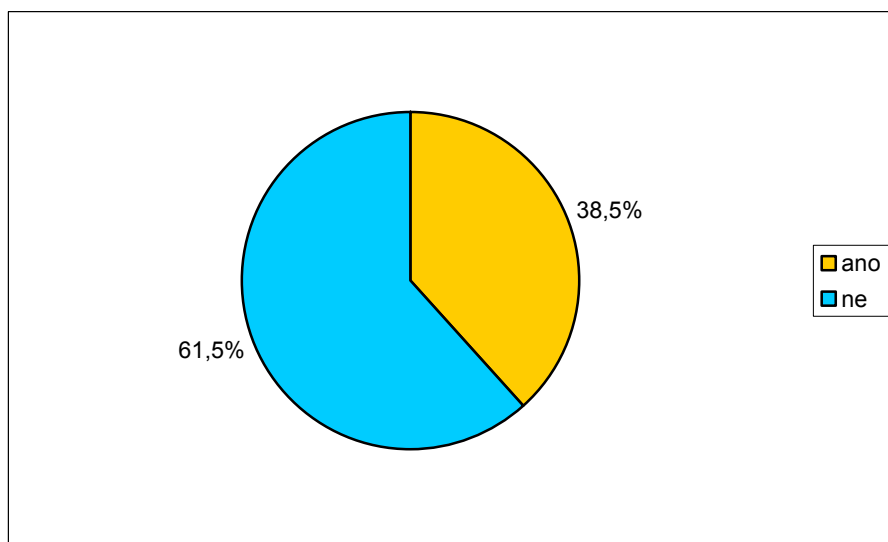
10) Byla škole udělena výjimka z minimálního počtu žáků?

Tab. 30 Počet výjimek z minimálního počtu žáků

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
ano	5	38,5
ne	8	61,5

Zdroj: Vlastní

Graf 22 Počet výjimek z minimálního počtu žáků

Zdroj: Vlastní

Výjimky z minimálního počtu žáků nejsou na malotřídních školách žádnou raritou. Každoročně přibývá škol, které si podávají žádost. Tímto krokem se snaží zamezit rušení oddělení ve škole, popř. celé malotřídní školy. V loňském roce do školy nastoupily děti silných populačních ročníků, kteří by měli nárůst dětí na všech školách i v příštích letech poměrně zvýšit a zachránit tak i existenci některých malotřídních škol. V dotazníkovém šetření 61,5% respondentů uvedlo, že výjimku z minimálního počtu žáků škola nemá a ani o ni nežádala, 38,5% již výjimku dostalo.

Z dotazníku vyplývá, že obce doplácí na 1, 2 či 3 děti. Paradoxní je, že školy, které doplácí na žáky rovněž poskytují nejvyšší dotace z dotazovaných respondentů.

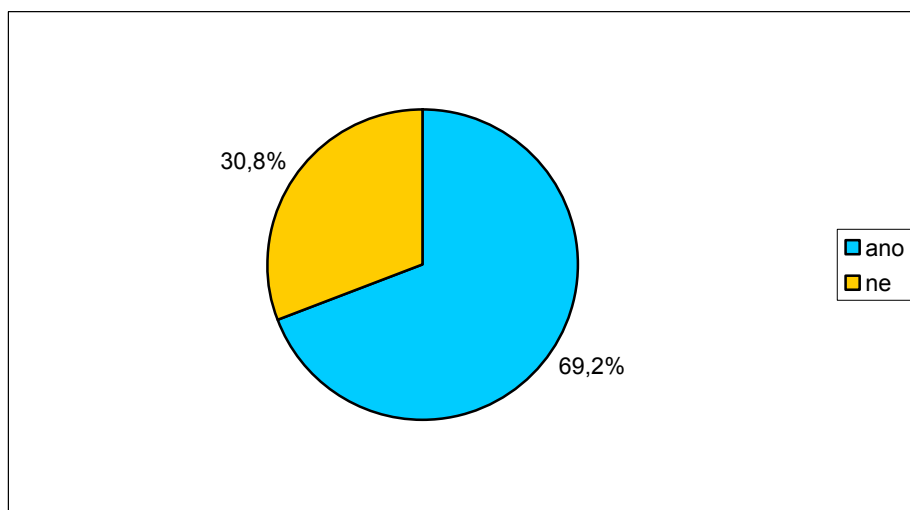
11) Motivujete rodiče pro vstup prvňáčků do místní školy?

Tab. 31 Motivace prvňáků

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
ano	9	69,2
ne	4	30,8

Zdroj: Vlastní

Graf 23 Motivace prvňáků

Zdroj: Vlastní

Motivace rodičů, dny otevřených dveří, peněžité dary, to vše jsou tahy škol, aby přilákaly co nejvíce dětí a zajistily si tak existenci na další roky. Dříve rodiče museli zapisovat své dítě do obvodu, kde bydleli, dnes je volba školy na rodičích, kteří nemají žádná omezení. Ředitelé tak nemohou vypočítat, kolik dětí jim za dva nebo tři roky nastoupí do školy. Na malých malotřídních školách se v posledních letech rozšířil trend finančních příspěvků pro nově nastupující prvňáky, které většinou činí 1.000,- až 2.000,-. Kromě toho, se obce snaží podpořit i stávající žáky např. příspěvkem 1.000,- na školu v přírodě či jiné ozdravné pobyty. Jeden z dotazovaných zřizovatelů dokonce odcházejícím žákům z pátého ročníku dává mobilní telefon. Forem, jakými lze motivovat rodiče je několik. Vždy závisí na finančních možnostech obce.

Z šetření vyplývá, že 69,2% respondentů motivuje rodiče prvňáčků peněžitou či jinou formu. 30,8% respondentů uvádí, že rodiče nemotivuje.

12) Přispíváte na školní autobusy nebo vlak pro dojíždějící žáky?

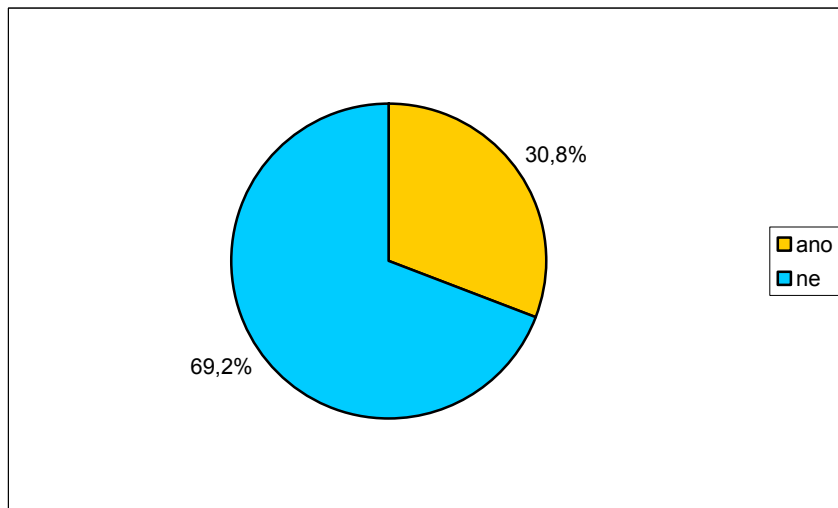
Tab. 32 Příspěvky na autobus, vlak

Odpověď	absolutní četnost (n)	relativní četnost (%)
ano	4	30,8

ne	9	69,2
----	---	------

Zdroj: Vlastní

Graf 24 Příspěvky na autobus, vlak

Zdroj: Vlastní

Příspěvky na dopravu dětí do školy jsou dalším z možných způsobů, jak obce pomáhají rodinám s financováním dojíždění dětí ve svém obvodu. V otázce č.12 jsme se zřizovatele zeptali na toto téma a výsledkem bylo, že 30,8% respondentů přispívá na dopravu dětí do školy, 69,2% respondentů na autobusy nepřispívá. Přispívání na dopravu je závislé především na možnostech obce, dopravní dostupnosti do školského zařízení a sociální situaci rodin, které v daném regionu žijí. Je zřejmé, že regiony, kde je dlouhodobě nízká nezaměstnanost, rodiče uvítají jakoukoliv finanční podporu pro své dítě.

9.4 Ověření a platnost hypotéz, shrnutí výsledků šetření

9.4.1 Ověření platnosti stanovených hypotéz

H₁: Přítomnost malotřídní školy v obci ovlivnila příliv nových obyvatel, došlo ke snížení věkového průměru obyvatel.

Touto hypotézou se zabývá otázka č.2,3,4. V otázce č.2 jsme se respondentů ptali, jaký je průměrný věk obyvatel obce. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že počet obyvatel, kteří mají méně než 40 roků, je 30,8% a 61,5% obcí má méně než 50 let. Z toho vyplývá, že věková hranice obyvatel obcí, se stále drží v oblasti produktivního věku. Ve třetí otázce jsme se ptali na důvody, proč je nutné ve škole udržet malotřídní školu. Ve většině případů respondenti odpověděli, že malotřídní škola napomáhá přílivu mladých rodin. Dovoluji si citovat jednoho z respondentů. „ *Malotřídní škola je základní podmínkou pro život mladých lidí.*“ Otázka č.4 je přímo zaměřena na příliv nových rodin. 30,8% respondentů odpovědělo, že škola je hlavním důvodem, 61,5% respondentů odpovědělo, že spíše ano. Na základě těchto kladných odpovědí je zřejmé, že hypotézu můžeme považovat za pravdivou.

H₂: Obec ve spolupráci se školou pořádá kulturní akce, mezi obyvateli patří k hojně navštěvovaným.

Tuto hypotézu bychom mohli dokázat otázkou č.5,6, ve které jsme se dotazovali, jakou známkou by ohodnotili návštěvnost těchto akcí. Z výsledků šetření vyplývá, že 53,8% respondentů hodnotí návštěvnost akcí známkou 1. 30,8% respondentů volilo známkou 2. V otázce číslo 5 respondenti uváděli, jaké kulturní akce společně se školou pořádají. Všechny obce potvrdily 100% spolupráci a uvedli několik akcí. Z těchto více než uspokojivých výsledků je zřejmé, že hypotéza je platná, nelze tedy vyvrátit její platnost.

H₃: ZŠ byly v posledních pěti letech poskytnuty dotace z evropských či jiných mimoobecních fondů na opravu budovy školy či její materiální vybavenost.

Poskytování dotací je problémem celorepublikového rozsahu. Dotace z evropských grantů či krajských programů jsou podstatnou finanční podporou, kterou školy využívají na vybavení učeben, obnovení sportovního zázemí nebo získání technického vybavení. V otázce č.8 jsme se zřizovatelů dotazovali, zda obec v posledních 5-ti letech získala dotace. Z dotazníkového šetření je zřejmé, že 84,6% obcí dosáhlo na podmínky z dotačních fondů a získalo tak finance na modernizaci budovy a zařízení. Výsledky nám poukazují na skutečnost, že hypotéza je pravdivá.

H4: Obec motivuje rodiče pro výběr místní školy.

Motivace je nejlepším prostředkem pro získání žáků. V době finanční tísně rodin je neúčinnější motivací přispívání na vybavení pro budoucí prvňáky, finanční příspěvek na školu v přírodě apod. Výše nebo druh motivace závisí na finančním rozpočtu zřizovatelů. Většinou se setkáváme s finančními příspěvky do 2.000,- a příspěvky na výlety nebo školy v přírodě. V otázce č.11 jsme se zeptali, zda zřizovatelé motivují rodiče předškoláků. 69,2% dotazovaných odpovědělo, že ano. Z toho vyplývá, že je hypotéza pravdivá. Hypotézu nelze vyvrátit.

9.4.2 Shrnutí výsledků

Z výsledků dotazníkového šetření určeného pro zřizovatele je patrné, že všechny výše uvedené hypotézy jsou pravdivé. Zřizovatelé se snaží udržet malotřídní školu v obci. Její přítomnost chápou jako kulturní a společenský fenomén, díky kterému se obec omlazuje. Dochází k přílivu mladých rodin, čímž obec získává vyšší finanční prostředky z kraje a ministerstva. Peníze využívá na modernizaci dětských hřišť, veřejných prostor, sportovního zázemí obce, opravu budov aj. Zřizovatelé v dotaznících poukázali na fakt, že udržet malotřídní školu v obci není levná záležitost a je třeba mít dostatek nápadů a chuti obec pozdvihnout. Avšak škola v obci vždy byla, je a snad i bude.

Závěr

Historie malotřídních škol na vesnicích sahá až do 18. století. Během této doby docházelo k mnoha změnám, které ovlivnily jejich současnou podobu i mylné představy veřejnosti. Malotřídní škola je díky tomu v dnešní době považována za zastaralý typ základní školy, která má své místo pouze na vesnicích. Veřejnost se mylně domnívá, že vyučování ve spojených třídách žákům nesvědčí, žáci mají s příchodem na plně organizovanou základní školu potíže se začleněním do kolektivu i potíže s výukou. Opak je však pravdou. Díky vyučování v odděleních se žáci naučí samostatnosti, nejsou tolik fixováni na pomoc učitele, a dokáží vhodným způsobem vyřešit zadaný problém.

V teoretické části diplomové práce jsme se zabývali specifiky malotřídních škol, které daný typ základního vzdělávání činí výjimečným. Žáci jsou vedeni k samostatnosti, vytváří se u nich přátelské vztahy ke starším i mladším dětem i samotnému učiteli. Ten ve škole funguje jako jejich rádce a pomocník. Jelikož se v tak malé škole všechny děti znají, míra výskytu šikany je mizivá. Malotřídní školy rovněž na obranu těchto patologických jevů každoročně pořádají projektové programy, které utužují vztahy mezi dětmi. Neopomenuly jsme výchovně vzdělávací proces, v němž jsou hlavní specifika malotřídních škol. Žáci se učí v odděleních, kde je vyučováno více ročníků souběžně. Důležitá je především motivace k další práci.

Znám několik osob, které prošly malotřídní školou a dodnes mají pěkné vzpomínky na učitele i spolužáky a udávají, že je mrzí fakt, že malotřídní škola funguje jen do páté třídy. V dnešní době se ředitelé malotřídních škol snaží pomocí různých dotačních programů o modernizaci celého zařízení. Na většině škol probíhají práce na zateplování budov, školy získávají dotace na solární panely i technické vybavení. Škola se tím stává pro žáky příjemnější a veselejší. Děti se do školy těší.

Malotřídní školy jsou rovněž příhodným prostředím pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Vzhledem k nízkému počtu žáků ve třídě, má učitel možnost individuálně pracovat s dítětem, přátelské a „rodinné“ prostředí dítěti napomáhá při začlenění mezi intaktní spolužáky, školy většinou využívají i asistentů pedagoga.

Existence malotřídních škol je závislá na spolupráci s obcí a dalšími subjekty, které školu v její činnosti podporují. Svůj podíl na činnosti škol mají jistě i rodiče, kteří svým rozhodnutím dítě na této škole vzdělávat, poskytují školám stabilitu v počtu žáků. Malotřídní školy se proto snaží rodičům vycházet vstříc, pro děti zřizují školní družinu a

jiné zájmové kroužky, které většinou nejsou za úplatu. Pořádáním výletů, škol v přírodě nebo jiných zážitkových akcí se snaží mezo školami a poskytnout něco navíc.

V empirické části diplomové práce jsme se zaměřili na spokojenost rodičů s vyučováním svého dítěte na malotřídní škole. Většina uvedla, že lepší školu by si pro své dítě nemohla vybrat. Škola dětem poskytuje podnětné prostředí, ve škole je méně dětí než na plně organizované základní škole. Musíme však připustit fakt, že většina rodičů zvolila malotřídní školu nikoliv z důvodu jejích specifík, ale pro aspekt dojíždění.

Druhá část dotazníkového šetření byla zaměřena na zřizovatele škol, kterými jsou ve většině případů obce. Zajímaly nás důvody, které rozhodly pro podporu místní školy. Z dotazníků vyplynulo, že se obce snaží udržet kulturní a společenský život obce. Usilují o to, aby se zvýšila přistěhovalost mladých lidí a obec tím neztratila své postavení.

Na závěr bych ráda uvedla skutečnost, že malotřídní školy jsou dle výročních zpráv ČŠI na vysoké úrovni v poskytování vzdělávání, jejich individuální přístup k dětem naplňuje všechna očekávání kladená RVP. Rozvíjí celkovou osobnost dítěte po stránce vědomostní, dovednostní i sociální. Společnost by se měla snažit udržet malotřídní školu pro zachování tradičního rázu obce a podporovat ji ve všech směrech její činnosti.

Seznam použité literatury a pramenů

DANDOVÁ, Eva. *Vedení dokumentace škol, školských zařízení a školní matriky. poradce veřejné správy*. 2012, č. 4-5, 97-104 s. ISSN 1802-23.

EMMEROVÁ, Kateřina. *Malotřídky v současném prostředí českého venkova*. In *sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita. 2000. 96 s. ISBN 80-210-2310-4.

FRIEDL, Arnošt, ed. *Školské zákony: (komentář): ve znění platném k 1.1.2001*. Vyd. 4., dopl. Praha: Eurounion, 2001. 407 s. ISBN 80-85858-95-9.

GRULICH, Bohumil. *Nová praxe našich škol s menším počtem tříd*. 2. vyd. Praha: SPN, 1954. 242, [1] s. Metodické příručky; Sv. 20.

HÝBLOVÁ, Radmila. *Školská legislativa*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 71 s. ISBN 978-80-244-2541-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

JAKEŠOVÁ-ROUBÍČKOVÁ, Jana. *Učitelské slasti a strasti*. Vyd. 1. Praha: Balt-East, 2012. 89 s. ISBN 978-80-87283-57-8.

KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: komentář*. Praha: ASPI, 2008. xix, 772 s. Komentáře nakladatelství ASPI. ISBN 978-80-7357-412-3.

KOŘÍNEK, Miroslav. *Perspektivy počátečního stupně základní školy: pro postgraduální studium učitel*. 1. stupně zákl. šk. Vyd. 1. Praha, 1975.

KOTÁSEK, Jiří, ed. et al. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bilá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

KRYKORKOVÁ, Hana a kol. *Učitel v současné škole*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. 315 s. ISBN 978-80-7308-301-4.

MEL'NIKOV, M., A. *Organisace a metody práce sovětských učitelů na škole s menším počtem tříd*. Praha: SPN, 1952.

MUSIL, František. *Naše málotřídní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1964. 195 s.

NELEŠOVSKÁ, Alena a SPÁČILOVÁ, Hana. *Didaktika III*. 2. nezm. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2003. 53 s. ISBN 80-244-0598-9.

NELEŠOVSKÁ, Alena a SPÁČILOVÁ, Hana. *Didaktika IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. 46 s. ISBN 80-244-0037-5.

NEZVALOVÁ, Danuše. *Pedagogika pro učitele: část první - Kapitoly z obecné didaktiky*. 2., nepřepřac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. 104 s. ISBN 80-7067-845-3.

PEŠTÁLOVÁ, Lenka. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání: stav k 1.1.2010*. 2., přeprac. vyd. Třinec: RESK, 2010. 267 s. ISBN 978-80-904324-1-3.

POLÁKOVÁ, Hana. *Prováděcí předpisy ke školskému zákonu a zákonu o pedagogických pracovnicích s výkladem*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Fakta, 2005. 401 s. ISBN 80-902614-6-9.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

SPIPKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primární školy a vzdělávání učitelů v historicko-srovnávací perspektivě*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. 121 s. ISBN 80-86039-41-2.

SOMR, Miroslav a kol. *Pedagogika pedagogů: tradice a současnost učitelství*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012. 201 s. ISBN 978-80-7394-397-4.

ŠTĚPÁNEK, Čeněk. *Málotřídní škola v novém prostoru*. Praha: Dědictví Komenského, 1938. 140 s.

TRNKOVÁ, Kateřina; KNOTOVÁ, Dana; CHALOUPKOVÁ, Lucie. *Málotřídní školy v České republice*. Brno: Paido, 2010. 197 s. ISBN 978-80-204-8.

TUPÝ, Karel. *K didaktickým problémům málotřídních škol*. 1. vyd. Praha: SPN, 1978. 145 s. ISBN 14-775-78.

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana a BUREŠ, Miroslav. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. 456 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3357-9.

VOMÁČKA, Jiří. *Málotřídní školy: nástin pedagogické problematiky*. Liberec: Technická univerzita, 1995. 120 s. ISBN 80-7083-170-7.

ZPRAVODAJOVÉ ZN. Nad málotřídkami se začínají stahovat mračna. ZN ZEMSKÉ NOVINY. 1997, 17.3. s. 12.

Elektronické zdroje

Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice. [online] [cit. 2014-01-8] Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolocenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>>.

MORKES, František. Zajímavosti z dějin školství. Týdeník školství. 2009, roč. 22. [online]. [cit. 2013-11-10] Dostupný z <<http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/22/zajimavosti-z-dejin-skolstvi/>>.

Národní informační centrum pro mládež. [online] [cit. 2014-2-19] Dostupný z WWW: <<http://www.nicm.cz/oblasti/vzdelavani-v-cr/bila-kniha>>.

Nové třídní knihy a další školské dokumenty pro základní školy. [online] [cit. 2014-3-10] Dostupný z WWW: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/nove-tridni-knihy-a-dalsi-skolske-dokumenty-pro-zakladni?highlightWords=t%C5%99%C3%ADdn%C3%AD+kniha> >.

Předpis č. 95/1948 Sb., Zákon o základní úpravě jednotného školství. [online] [cit. 2014-2-10] Dostupný z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-95>>.

Regiony a regionalizace. Hlavní typy regionů. Základní regionotvorné procesy nodálních regionů. [online] [cit. 2013-12-20] Dostupný z WWW: <<http://mujweb.cz/krejska/2>>.

ŘIČÁNKOVÁ, Lýdie. Volnočasové aktivity žáků a kulturní život málotřídních škol v obcích v okrese Brno - venkov [online]. 2011 [cit. 2014-02-23]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Radek Pospíšil. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/201760/pedf_m/>.

Školní vzdělávací program ZŠ Jívová. [online] [cit.2014-2-16] Dostupnost z WWW: < <http://zsjivova.cz/dokumenty/>>.

VALACHOVÁ, Pavla. Málotřídní školy – minulost a současnost. Učitelské noviny. 2005, roč. 108, č.10. [online] [cit. 2014-12-11] Dostupný z WWW: <<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3465>>.

VLASÁK, Martin. Málotřídní školy: pomluvy a fakta. 2008. [online] [cit. 2014-1-8] Dostupný z WWW: <<http://vlasak.blog.denik.cz/c/59099/Malotridni-skoly-pomluvy-a-fakta.html>>.

Výchovně vzdělávací cíle. [online] [cit. 2014-2-17] Dostupný z WWW: < http://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Vychovne_vzdelavaci_cile.pdf>.

Výroční zpráva české školní inspekce za školní rok 2006/2007. [online] [cit. 2014-3-20] Dostupný z WWW: < <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2006-2007> >.

Výroční zpráva české školní inspekce za školní rok 2010/2011. [online] [cit. 2014-3-20] Dostupný z WWW: < <http://www.csicr.cz/getattachment/f62b6e80-bf60-4685-8a2d-25d328964309> >.

Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2000/2001. [online] [cit. 2014-1-13]. Dostupný z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2000-2001.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2001/2002. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupný z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2001-2002.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2002/2003. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupný z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2002-2003.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2003/2004. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2003-2004.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2004/2005. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2004-2005.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2005/2006. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2005-2006.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2006/2007. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2006-2007.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2007/2008. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2007-2008.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2008/2009. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2008-2009.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2009/2010. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2009-2010.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2010/2011. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2010-2011.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2011/2012. [online] [cit. 2014-1-13] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2011-2012-pdf.pdf> >.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v olomouckém kraji za školní rok 2012/2013. [online] [cit. 2014-1-14] Dostupnost z WWW: < <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2012-2013.pdf> >.

Vývoj školství na našem území a současný školní systém. [online] [cit. 2013-11-10] Dostupný z WWW: < http://zameklomnice.cz/pdf/implementace/docs/1_rocnik/SOS/PED/vyvoj.pdf >.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče,

jmenuji se Lenka Kalhousová, studuji Učitelství pro 1 stupeň ZŠ a speciální pedagogiku na UP v Olomouci. V závěrečném roce píši diplomovou práci na téma Specifika malotřídních škol a vliv veřejného mínění na jejich působnost. Její součástí je i průzkum veřejného mínění, jehož vyhodnocení přiblíží odborné veřejnosti jejich současný vývoj.

Tímto bych Vás chtěla požádat o pomoc při sběru informací pomocí vyplnění dotazníku, který Vám zabere 7 min.

DOTAZNÍK JE ANONYMNÍ A POSLOUŽÍ VÝHRADNĚ PRO VĚDECKÉ ÚČELY!!!

1) Co si představíte pod pojmem malotřídní škola?

- a) malá škola
- b) škola, ve které je jen první stupeň
- c) škola, ve které se vyučuje více ročníků v jedné třídě

2) Uveďte prosím 2 aspekty, které byly rozhodující při výběru malotřídní školy, kterou Vaše dítě navštěvuje.

-
-

3) Bydlíte ve stejné obci, kde se nachází škola dítěte?

- a) ano
- b) ne

Pokud ne, kolik kilometrů dítě dojíždí a jakým dopravním prostředkem?

-

4) Kolik času dítě tráví cestou do školy?

- a) do 10 min.
- b) do 20 min.
- c) do 30 min.
- d) více než 30 min.

5) Bylo pro Vás hlavním aspektem při rozhodování, zda dítě vzdělávat na malotřídní škole či klasické 9ti leté ZŠ dojíždění?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

6) Myslíte si, že školní družina ve Vaší škole, poskytuje dětem dostatečné zázemí pro trávení volného času?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

7) Navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky organizované základní školou?

a) ano b) ne

8) Jste spokojeni s úrovní kroužků organizovaných základní školou?

a) ano b) ne

9) Myslíte si, že učitelé na malotřídní škole mají srovnatelné pedagogické kvality s učiteli na městských základních školách?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

10) Je učitel Vašeho dítěte rádcem pro průběh jeho vzdělávání, máte v něm důvěru?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

11) Navštěvuje Vaše dítě třídu, ve které se vyučuje více ročníků?

a) ano b) ne

Pokud ano, uveďte mi prosím 2 klady a 2 zápory vyučování ve spojených třídách.

Pokud ano, má dítě potíže při výuce ve spojených třídách?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

12) Potřebovala by ZŠ dotace např. na zateplení budovy, didaktické pomůcky, nové vybavení?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

13) Co se změnilo ve školních povinnostech, vybavení školy, kterou jste navštěvovali jako děti vy sami, a školními léty, které prožíváte s Vaším dítětem v dnešní době?

14) Jste spokojeni se školou, kterou Vaše dítě navštěvuje?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

15) Pár větami prosím charakterizujte školu, kterou Vaše dítě navštěvuje.

Příloha č. 2: Dotazník pro zřizovatele

Vážený pane starosto, Vážená paní starostko,

jmenuji se Lenka Kalhousová a studuji Učitelství pro 1 stupeň ZŠ a speciální pedagogiku.

V závěrečném roce píši diplomovou práci na téma Specifika malotřídních škol a vliv veřejného mínění na jejich působnost. V rámci vědecké části práce zjišťuji význam zřizovatelů pro chod malotřídních škol jako důležitých dotačních prostředků.

Tímto Vás prosím o pomoc při sběru dat prostřednictvím vyplnění následujícího dotazníku, který Vám zabere 7 min.

DOTAZNÍK JE ANONYMNÍ, POSLOUŽÍ VÝHRADNĚ PRO VEDĚCKOU ČÁST MÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE!!

1) Kolik má obec stálých obyvatel?

2) Jaký je průměrný věk obyvatel obce?

3) Z jakého důvodu je pro Vás důležité udržet školu v obci?

4) Ovlivnil faktor, že je v obci fungující škola, příchod nových obyvatel?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne

5) Pořádá obec ve spolupráci se školou kulturní či jiné akce?

Pokud ano, jaké?

6) Jakou známkou byste ohodnotili návštěvnost těchto akcí?

1 2 3 4 5

7) Je v obci mateřská škola?

a) ano b) ne

8) Byly ZŠ v posledních 5ti letech poskytnuty dotace z EU fondů, krajských programů?

a) ano b) ne

Pokud ano, na co byly použity?

9) Můžete-li, uveďte prosím výši roční dotace, kterou obec ZŠ poskytuje.

10) Byla škole udělena výjimka z minimálního počtu žáků?

a) ano b) ne

Pokud ano, kolik chybějících žáků obec dofinancovává?

11) Motivujete rodiče pro vstup prvňáčků do místní školy?

a) ano b) ne

Pokud ano, jak?

12) Přispíváte na školní autobusy nebo vlak pro dojíždějící žáky?

a) ano b) ne

Příloha č. 3: Učební plán malotřídní školy v Olomouckém kraji

Učební plán pro 1. stupeň							
Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Vyučovací předmět	Ročník				
			1.	2.	3.	4.	5.
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	Český jazyk a literatura	7+1	7+2	7+2	7	7
	Cizí jazyk	Anglický jazyk	-	-	3	3	3
Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace	Matematika	4+1	4+1	4+1	4+1	4+1
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie	Informatika	-	-	-	1	0+1
Člověk a jeho svět	Člověk a jeho svět	Prvouka	2	2	2+1	-	-
		Přírodověda	-	-	-	1+1	1+1
		Vlastivěda	-	-	-	2	2
Umění a kultura	Hudební výchova	Hudební výchova	1	1	1	1	1
	Výtvarná výchova	Výtvarná výchova	2	2	2	2	2
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	Tělesná výchova	2	2	2	2	2
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce	Pracovní činnosti	0	0	0	1	1
Celková povinná časová dotace			20	21	25	26	26
Disponibilní časová dotace			2	3	4	2	3

Zdroj: ZŠ Jívová, [online]

Seznam tabulek a grafů

Tab. 1 Počty malotřídních škol na českém území na přelomu 19. a 20.století 12	
Tab. 2 Porovnávání počtu malotřídních škol z poloviny 20. a 30.let 20.stol. 13	
Tab. 3 Organizace 1.stupně ZŠ v letech 1960 - 1989 16	
Tab. 4 Minimální počty žáků ve třídách..... 18	
Tab. 5 Srovnání malotřídní a plně organizované ZŠ..... 21	
Tab. 6 Malotřídní školy v Olomouckém kraji..... 36	
Tab. 7 Dotazníkové šetření č.1 47	
Tab. 8 Orientace v pojmech 48	
Tab. 9 Bydliště žáků..... 50	
Tab. 10 Počet kilometrů, které žáci dojíždějí do malotřídní školy..... 50	
Tab. 11 Čas strávený cestou do školy..... 51	
Tab. 12 Aspekty výběru ZŠ..... 52	
Tab. 13 Kvalita školní družiny na malotřídní škole 53	
Tab. 14 Návštěvnost školních zájmových kroužků..... 54	
Tab. 15 Úroveň školních zájmových kroužků..... 55	
Tab. 16 Úroveň pedagogů malotřídních škol 57	
Tab. 17 Vztah učitel – žák 58	
Tab. 18 Vzdělávání žáků ve spojené třídě 59	
Tab. 19 Potíže při výuce ve spojených třídách 60	
Tab. 20 Názory rodičů na poskytování dotací škole 61	
Tab. 21 Spokojenost s výběrem školy 63	
Tab. 22 Dotazníkové šetření č.2 69	
Tab. 23 Počet obyvatel obce 70	
Tab. 24 Průměrný věk obyvatel obce..... 71	
Tab. 25 Vliv přítomnosti školy na příliv nových obyvatel 73	
Tab. 26 Kulturní akce..... 74	
Tab. 27 Hodnocení návštěvnosti akcí..... 75	
Tab. 28 Přítomnost mateřské školy v obci..... 76	
Tab. 29 Poskytování dotací ZŠ 77	
Tab. 30 Počet výjimek z minimálního počtu žáků 78	
Tab. 31 Motivace prvňáků 79	
Tab. 32 Příspěvky na autobus, vlak 80	
Graf 1 Orientace v pojmech..... 49	
Graf 2 Bydliště žáků 50	
Graf 3 Počet kilometrů, které žáci dojíždějí do malotřídní školy 51	
Graf 4 Čas strávený cestou do školy 52	
Graf 5 Aspekty výběru ZŠ 53	
Graf 6 Kvalita školní družiny na malotřídní škole 54	
Graf 7 Návštěvnost školních zájmových kroužků 55	

Graf 8 Úroveň školních zájmových kroužků	56
Graf 9 Kvalita pedagogů malotřídních škol	57
Graf 10 Vztah učitel – žák.....	58
Graf 11 Vzdělávání žáků ve spojené třídě	59
Graf 12 Potíže při výuce ve spojených třídách.....	60
Graf 13 Názory rodičů na poskytování dotací škole.....	62
Graf 14 Spokojenost s výběrem školy	64
Graf 15 Počet obyvatel obce.....	70
Graf 16 Průměrný věk obyvatel obce	71
Graf 17 Vliv přítomnosti školy na příliv nových obyvatel	73
Graf 18 Kulturní akce	74
Graf 19 Hodnocení návštěvnosti akcí.....	75
Graf 20 Přítomnost mateřské školy v obci	76
Graf 21 Poskytování dotací ZŠ	77
Graf 22 Počet výjimek z minimálního počtu žáků.....	78
Graf 23 Motivace prvňáků.....	79
Graf 24 Příspěvky na autobus, vlak	81

Anotace

Jméno a příjmení:	Lenka Kalhousová
Katedra:	Katedra primární pedagogiky
Vedoucí práce:	Stolinská Dominika, Mgr. Ph. D.
Rok obhajoby:	2014
Název práce:	Specifika malotřídních škol a vliv veřejného mínění na jejich působnost
Název v angličtině:	Specifics of small schools with composite classes and an influence of public opinion on their work
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá systémem malotřídních škol v České republice. Teoretická část stručně popisuje historii školského systému se zaměřením na malotřídní školy. Dále jsou uvedena specifika malotřídních škol, postavení učitele působícího na vesnici, legislativní ukotvení činnosti škol, plány, dokumentace, výchovně vzdělávací proces, jeho cíle, metody výuky a hodnocení. Nedílnou součástí je i kapitola o spolupráci malotřídní školy s obcí a dalšími subjekty. Empirická část tematicky navazuje na teoretickou, snaží se zprostředkovat názory rodičů na působnost malotřídních škol a jejich specifitnost. Snaží se proniknout do záměrů zřizovatelů malotřídních školy v obci udržet, a potřeby, které jsou s tím spojeny. Význam se zaměřuje na dokázání zájmu rodičů a zřizovatelů tyto školy udržet. Zjištěné údaje poslouží rodičům, pedagog. pracovníkům i veřejnosti.
Klíčová slova:	málotřídní škola, specifika malotřídní školy, vliv veřejného mínění, spolupráce s obcí

Anotace v angličtině:	<p>The thesis deals with a system of small schools in Czech Republic. Theory part is breathily describing the history of the school system specialised on small schools. Mentioned specifics of small schools like position of teacher toward the village, legislative provisions, activities of small schools, future plans, filling of important documents, educational process, its target, method of teaching and correct scoring. The internal part is a chapter about cooperative work between small schools, community and other suptutations.</p> <p>The empiric part thematically follows. Trying to collect parents opinions about small schools specifics. Penetrating the intention of directors keeping small school running officially and all the expense attributable with. The research trying to point out the interest of parents and directors to keep small schools running. The established informations will be available to parents, pedagogues, teachers as well as to the public for comments, opinions and suggestions.</p>
Klíčová slova v angličtině:	village school with a few classes, village school with a few classes specifics, influence of public opinion , cooperative work with village
Přílohy vázané v práci:	3
Rozsah práce:	83
Jazyk práce:	Čeština